GÖTEBORGS
UNIVERSITET

Det här verket har digitaliserats i ett samarbete mellan Litteraturbanken och universitetsbiblioteken i Göteborg, Lund, Umeå och Uppsala.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den tolkade texten kan innehålla fel.
Därför bör du visuellt jämföra den tolkade texten med de scannade bilderna för att avgöra vad som är riktigt.
Om du anser dig ha upphovsrätt till detta material, ber vi dig vänligen kontakta Göteborgs universitetsbibliotek.

The digitisation of this work is a collaboration between The Literature Bank and the university libraries in Gothenburg, Lund, Umeå and Uppsala.
All printed text is OCR processed into machine readable text. This means that you can search the document and copy its text. Older documents with print in poor condition can be hard to process and may contain errors. Compare the interpreted text visually to the scanned image to determine what is correct.
If you believe you own the copyright to this work, please contact the Gothenburg University Library.

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

LUNDS
UNIVERSITET

UPPSALA
UNIVERSITET

Universitetsbiblioteket

(Br.) Litt 3a.

H. WRANÉR

GAMLINGAR OCH GRÖNSKÅLLINGAR

1894.

Gamlingar och Grönskållingar

Små folklifsbilder

från

Skåne-slätten

af

HENRIK WRANÉR.

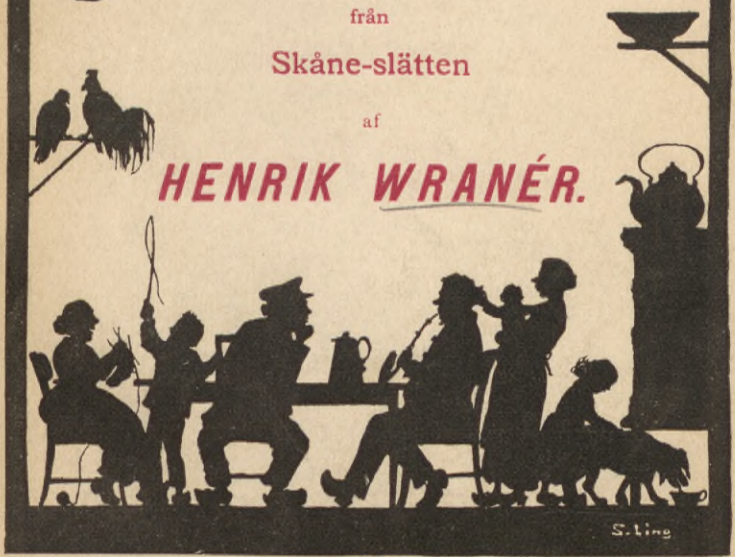

Med 7 silhuetter och en omslagsvignett af SV. LING.

Stockholm. Albert Bonniers förlag. Pris 1 krona.

GAMLINGAR

OCH

GRÖNSKÅLLINGAR.

SMÅ FOLKLIFSBILDER FRÅN SKÅNE-SLÄTTEN

AF

HENRIK WRANÉR,

förf. till Stuesnack och Stätteslams, Hägringar,
Helgdagsbilder, m. m.

Med 7 silhuetter och en omslagsvignett af Sv. Ling.

STOCKHOLM.
ALBERT BONNIERS FÖRLAG.

STOCKHOLM.
Alb. Bonniers boktryckeri 1894.

En gammal psalmbok.

Gamla Gustafva satt på undantag.

Och hurudan hennes jordiska lott då tedde sig, vet lite hvar, som på närmare håll vårdat sig att efterse, huru undantagsfolk vanligen ha det: snubbor och snäsor, afund och förtal i hvar vrå.

Gamla Gustafva var nästan värre ställd än de flesta andra i liknande undantagsförhållanden. Alla hennes egna — som för resten för henne liksom för de flesta andra ofta varit de värsta — voro skingrade åt skilda håll, och hon satt nu ibland idel oskylda.

Eller rättare låg.

Ty nu hade hon legat i bortåt tio år nästan beständigt. Och utan nämnvärd vård eller tillsyn — så framt man ej såsom en sådan vill räkna, att gårdens småttingar allt emellanåt klefvo upp på väggen och tittade in genom fönstret, satte ansigtet tätt in på rutan och räckte ut tungan åt henne, under det hon kunde höra en sträf stämma spörja: — Kan du se, om hon rör sig, det gamla kräket? Lefver hon? Se riktigt efter, unge! Gör hon det? Glor hon lika stint? Det var en förbaskad mara, som inte en gång i det här eländiga lifvet vill dra åt Helsike — —

Lifvets höst kan vara bra kulen och dyster för mången, hvars vår var så blomsterströdd, så löftesrik.

* * *

Det stökades till julen och doften af helgkosten trängde in till den gamla, som låg der så ensam, bräcklig, vän- och värnlös.

Hon hade nu mera blott en enda tröstare qvar på jorden — det var den gamla psalmboken. Bibeln var för stor och tung för hennes halft domnade händer och utmärglade armar.

Bunden i pergament, lika torrt och gult som gumman Gustafvas egna fingrar, hade den boken nog en gång i sin fägrings dagar varit någonting fint eller låtsat så vara. På framsidan voro tvänne hjertan med deromkring lagda blomsterslingor tryckta med någon slags bronsfärg och inne i öfra hjertat stod:

Book oc Hjerta
Jag dig gifwer
Oc Din Wän
Tjl Döden bljfwer.

Och uti det nedra:

Gud Signe Dig min Wän
Som thenna Bookhen gaf
Jag skal oc läsa Then
Thjl thes jag lägs j Graf.

Den boken låg beständigt på dynan ofvanför Gustafvas bröst. Hon läste inte *uti* den — hon kunde den utantill. Men hon läste *ur* den: hon slog upp en sida och såg på en vers, hvarefter hon med halfhög stämma under djup andakt uppläste hela psalmen. Och så småningom domnade härunder hennes sinnen hän och hon försjönk i en slags halfslummer.

Med boken mellan sina rynkiga, kalla händer låg hon så timvis, och såsom på ett underligt afstånd, halft som panoramabilder, halft som drömskyar tedde sig för henne spridda scener ur hennes förflutna.

* * *

Hvilket stim, hvilket lif!

Det är icke bullret af mattorna, som till den stundande julehögtiden ute på gården piskas af skämtande pigor; ej slamret af pannor, fat, kastruller och tallrikar i köket, ej slipstenens gnissel under knifvar och gafflar — det är det yrande vimlet från en marknadsplats. Är det icke just Mårten Anders Gustafva, den flickan, som går der så yr, så vacker, så sprittande af lifsglädje vid tjugotvå års ålder? Jo visst, hur förändrade anletsdragen än under årens lopp hafva blifvit. Och är det ej hennes far, den digre, dryge, pösande gubben, som vandrar vid hennes sida med en min som om han ville säga: »Titta ni bara — för, ser ni, här kommer rike Mårten Andersson med sin granna tös!»

Men hvem är väl han, som står der borta vid ett af ståndeu, den spinkige, gulbleke, framåtböjde mannen med det tunna håret och räfleendet på de nästan linietunna läpparne? Är det verkligen Halvar Göransson, som skall bli Gustafvas man? Ja, det påstås åtminstone så. Många säga, att det partiet är tokigt och att det är

synd om den tösen. En säger det ofta — det är den ståtliga sergeanten med det burriga håret och de yfviga, svarta mustascherna. Nå — han torde näppeligen vara fullt opartisk. Det fins folk, som påstå, att han helst skulle vilja ha Gustafva sjelf, om han bara finge för Mårten Andersson.

Hvad säger hon sjelf då, den vackra jäntan?

Hon säger ingenting. Kanske har hon en gång i verlden sagt någonting till sergeanten, men då har hon

sagt det i all tysthet nere i den lilla lunden, der sqvallerkäringar sågo henne och krigsmannen mötas i fjol sommar, just midt för qvarndammen. Sladdermaskor veta också att berätta, att en qvinnoröst en gång hörts hviska mellan snyftningar och kyssar: »Gamla ögon se skumt och Halvar kan väl inte lefva i evighet heller!» Men hvem tror på sladder?

Nog är väl allt det der bara trams! Se bara hur glad hon i dag ser ut i sin nya, gredelina klädning!

Och nog är det meningen att Halvar och hon ska bli ett par! Se, der kommer han just: han har varit inne och köpt silkesjalett och psalmbok. »Åh, en sådan sjalett!» säga flickorna, gulgröna i synen af afundsjuka.

Mest ser Gustafva på psalmboken: den är något fin, den! Maken har ingen sett — på den tiden funnos inga psalmböcker till fyrti, femti kronor.

Boken tar hon ur händerna på mannen med räfleendet. Men med detsamma hon läser verserna å permens pergament blir hon allvarligt stämd: hela marknadsstimmet omkring henne är med ens som försvunnet och endast ett ansigte dyker upp och tittar fram mellan de bronserade blomslingorna.

Och det ansigtet tyckes säga:

»Och din vän till döden blifver».

Men inte är det Halvar Göranssons. Inte har han så der burrigt hår, inte har han svarta mustascher.

* * *

Nej, det är nog samma ansigte, som hon sedan en gång i lifvet såg likblekt, men med ett bittert leende å läpparne. Det var när hon stod brud i kyrkan, stod brud med den tunnhårige Halvar — just en stilig brudgum! Men hon har sett det en gång se'n. Månne i lunden vid qvarndammen? Har hon der mellan snyftningar och kyssar upprepat, att gamla ögon se skumt? Nej, ingalunda. Det ansigtet såg hon ju på bröllopsdagens qväll, när hon gick bort till fönstret och blickade ut på folkmassan, som samlats för att se bruden. Det var visst också då hon hörde det der vilda hånskrattet och ett giftigt tal om Judas, som sålde sin bästa vän för slem vinning? Se'n fick hon visst aldrig mer se det

ansigtet eller hur? Jo, i tusen ängslande drömmar, men aldrig i verkligheten: hon vågade sig ju inte ner till qvarndammen den gång de drogo opp en, som hade dränkt sig i lunden. Unga ögon kunna ock fort bli skumma.

»Och din vän till döden blifver!»

* * *

Ack ja, den psalmboken!

Den hade sedan varit hennes tröst många ensamma, dystra, skräckfulla qvällar, då hon satt och väntade på att Halvar skulle komma hem från staden. Han brukade ej ens alltid att då visa sitt räfleende; snarare visade han tänderna och kränkte henne med nedriga, förolämpande ord, gaf barnen skällsnamn, i synnerhet den lilla, som hade så svart, burrigt hår. Men i medvetande af sin oskuld bar hon allt med tålamod, och endast natten och psalmboken voro vittnen till hennes tårar.

Han lefde inte i evighet, Halvar Göransson. Men ett tjuguåtta års olyckligt äktenskap är en lång tid i alla fall. Der borde ha stått på psalmbokens perm:

»Och ditt kors till döden blifver».

Det hade varit en passande permevers, det.

Hon kände det som en lättnad, när hon vid Halvars jordafärd fick bära den gamla boken högtidligt insvept i altarnäsduken. Fast det var tunga minnen, som följde henne.

»Jag skall ock läsa den, till dess jag läggs i graf.»

* * *

Hade hon inte burit den psalmboken äfven den söndag, då hon togs i kyrke efter sin förstfödde son? Jo visst.

Hvad han var rar, den lille bytingen, när han växte opp! Aldrig ville han vara från mor, och aldrig nändes hon neka honom något, när han bad. Inte hade hon heller hjerta att säga nej, när han sedan kom och talte om, att han spelat bort stora pengar på »knack». Nog skulle han få hjelp af sin egen kära mor alltid — hon skulle visst finna någon utväg. Hon kunde ju alltid smussla undan och sälja lite ull och fläsk och lin och en räcka linne då och då, utan att Halvar behöfde märka något. Gamla ögon se skumt. Hade hon väl någon annan att hålla af på hela jorden än det lilla, kära pyret!

Men hur hade hon blifvit lönad?

Han förstörde själ, kropp, rykte och anseende innan han var tjugofem år. Så gifte han sig ändtligen med den hon minst af alla kunnat tänka sig som sin svärdotter. En oduglig qvinna, en fattig qvinna, en dålig qvinna, funnen på hemvägen från krogen, god vän med slöddret i hamngatorna. Det blef till slut alldeles olidligt — likså godt att först som sist krypa in i snigelhuset och gömma sig i undantagsstugan! Det är en förgård till den kalla, dystra grafven, men det är nog så godt att vänja sig i tid.

* * *

Ja, hon hade fått vänja sig vid mycket — hon hade också det. Till slut gick guldet sin väg i sus och dus, den äldste gick lastens och de andra barnen nödens stig; de gingo från fädernegården renskrapade.

Men den gamla Gustafva blef qvar: hon hade undantaget intecknadt i hemmanet och hörde sålunda till

dess gravationer, ja, hon var, rent ut sagdt, dess värsta onus.

Om hon ändå hade kunnat lätta sonens börda!

Honom hänvisade hon dock fåfängt till psalmboken: hans hjerta var förstockadt och kallt för både Guds och moders kärlek, för varningar som för böner.

Derför slöt han också illa. Det var länge sedan hon kunnat gå ner till fattighuset nu — kanske han ej ens längre var i jordelifvet! Hvar var han i så fall? Hur skulle hon en dag kunna göra räkenskap för det sätt, hvarpå hon uppfostrat det henne anförtrodda, dyra lånet?

O nådens evangelium,
Att Han, som röfvaren ett rum
I paradis förunnar,
Sig öfver mig varkunnar!

* * *

Och de tvänne andra frukterna af hennes sköte, hvilka kastats ut i verlden utan huld och skydd och som aldrig ens egt sin moders kärlek! Denna hade ju slösats på den förstfödde, som sålt den för svinadraf. Hvar vankade nu hans syskon omkring? Hur gammal kunde nu den andre sonen vara, hvilken hon endast dunkelt mindes? Och flickan, som genom en egendomlig naturens lek fått det mörka, vackra utseendet liksom han, som de en gång drogo upp ur dammen och som hon sedan oaflåtligen såg för sin själs öga — hvar var hon? Hvem vårdade sig väl om henne och skyddade henne i frestelsens och farans stund? Skulle hon bli förtrampad på allfarväg eller tyna bort, som modern fjättrad långa år vid en man, som hennes själ vämjdes vid?

Goda Herde! I din hjord
Du de späda lam ej glömmer!

Ja, så stod der ju i den kära boken.

* * *

Hvad det är långt ändå att ligga så ensam och vänta på den efterlängtade befriare, som kallas döden! Sjelfva undantagsgifvaren fann det för visso ej mer långsamt än Gustafva. Men det gäller att icke knota, icke vara otålig, endast med psalmisten frambära sin glödande längtan.

Min sällhetsdag! Jag väntar dig,
Jag redo är, jag kläder mig
I hvita högtidsdrägten.

Tyst, hörs der ej ljud och steg derute i förstugan? Ack, det är väl den buttra pigan, som kommer in med den kontraktsenliga mjölksqvätten, så utspädd som möjligt och blå som en söndagskrage.

Nej, hvem kan det vara? Har julen någon särskild ängel?

Eller är det kanske bara den nye pastorn, som har gjort sig besvär att titta in till henne — det har inte den gamle gjort mer än en enda gång, utom då hon sändt bud för att få sakramentet! Åh, så snällt!

Hon ser honom inte riktigt. Gamla ögon se skumt. Men hon talar halfhögt om så mycket af hvad hon gjort, underlåtit, brutit, ångrat och blicken blir skummare, men leendet blidare, tills hon somnar in med psalmboken fast sluten mellan knotiga fingrar.

Ja, var det pastorn? Inte kan sedan någon på gården erinra sig ha sett honom gå in till gummeskrället.

Kanske har hon bara yrat, det gamla »skrået», som hon så tidt gjorde, när hon låg och talte öfver sig.

I alla fall finner pigan den gamla Gustafva insomnad på qvällen — så djupt insomnad, att hon aldrig mer vaknar opp. Pigan skyndar sig in till sitt husbondfolk för att berätta den stora, den efterlängtade nyheten.

Alla rusa in i den gamlas kammare. Men der hvilar öfver den hädangångnas stoft ett skimmer af seger, så skärt, så öfverväldigande, att verldsträlarne stå stumma en stund och sedan smyga ut.

Först när de åter kommit in i dagligstugan och hvardagsatmosferen, säger far:

— Jaa, nog var det en välsignad sak att ändtligen bli af med den gamla skrickeskruckan. Men det är henne så likt — naturligtvis skulle hon gå bort justament nu bara för att förstöra hela helgen för oss andra. Inte kan en se en bekant här så länge hon är ofvan jord — men naturligtvis kunde hon inte tåla sig till efter trettondagarne. Hade hon varit som en menniska, hade hon kolat af vid Michaëli — så hade man sluppit låta sätta om hennes kakelugn. Det hade genast varit tio riksdaler besparade! Men se, det är ett gammalt ordspråk, att troll dansa aldrig utan i otid. Nå, nu har hon då afdansat, och nu ska du, mor, slippa att gnälla längre om ljuskrona i salen!

Gamla Gustafva! Inte har du dansat mycket på rosor!

Men icke saknas der ljus i den sal, der du nu skådar julens konung.

Hon rådde inte för det.

En skolbild från forna dagar.

Den skolläraren var verkligen för fyrtio år se'n den värste barnaplågare i hela häradet — det kan man säga med godt samvete, fastän der står på hans grafsten, som sattes opp för en tjugofem år se'n:

STennEn ReSSTes AF TaksAmA LeRJunGAr

Ty värre karl att slåss och nypas än han — ja, det kan ingen tänka sig och alltid var der ett halft tjog, som fick »sitta efter» hvar dag. Mest husmansbarn. Det kom sig kanske derutaf att mäster tyckte som så, att deras eviga sill, potatis och drickablandning inte var värd att trafva fram och tillbaka för — det var längese'n han känt hur en barnamage kan skrika. Eller trodde han måhända, att barnatårar mätta, om de bara äro riktigt salta.

En af dem, som nästan ständigt voro ute för mästers knotiga knytnäfvar eller hans grofva rotting, på hvilken der sannerligen inte fick växa spindelväf, var taktäckarens Nicke, såsom han kallades i hvardagslag, ehuru han i dopet blifvit uppkallad efter sin födelsedag, som bar namnet Nicodemus.

Nicke hade en härlig sångröst, lätt för att fatta och brukade visst inte skolka. Men han hitte på hyss så lång dagen var och gret aldrig, när han fick däng — hvilket synnerligen förargade mäster, hvars högsta nöje det var att höra sina små offer stortjuta. Dessutom kunde den gamle täckaren, som var fattig som en taksvala, aldrig sända mäster så mycket som en kyckling eller ett tjog ägg jemte skolpengarne.

Sommaren innan Nicke skulle gå och läsa sig fram för presten, hade mäster varit ihop med hans far, att denne skulle gratis lägga ett nytt tak på hans kostall; men täckaren, som hade fullt upp att göra på herrgården och bostället, der han hade sin säkra, om också lilla aflöning, lät mäster förstå, att af den västen blefve der inga byxor. Nu fick Nicke en trerolig vinter, må tro — helst det var hans sista i skolan.

Hur väl han läste på, voro hans svar aldrig till pass — om det inte var fråga om ren utanläsning; han fick skulden för allt ofog, som bedrefs i skolan — helst han gerna var med på alla hyss — och de dagar han fick i laga tid gå hem och äta voro lätt räknade.

Nicke skulle ha blifvit torr och mager som en husmansgris, om inte skoltöserna — med qvinnans vanliga ömsinthet — tagit sig honom an och med honom delat sina matsäcksknyten, ur hvilka der dök fram både fläsk, lamkött, gåsbröst och äggakaka, så att Nicke rent af var trind som en liten prostafar. Denna flickornas hjertlighet lönade han med att rita »känne», det vill säga bokmärken, till dem samt att af bläckadt papper klippa ut roliga gubbar, hästar, lejon och elefanter, foglar och blommor efter Berlins naturlära. Lille Nicke hade minsann anlag att bli en riktig Ernst Ljungh.

Den, som oftast med qvarsittaren delade sin »lillemiddag», var kyrkovärdens Mathilda, nästan jemnårig med

Nicke och af hans afundsjuka kamrater gemenligen kallad *Nickes mat-hilda*. Hon var skolans stillsammaste tös, säker i sina stycken, vare sig det gälde utanläsning eller »förståndsfrågor»; och då der hos kyrkovärdens aldrig slagtades en gris utan att mästers fingo smaka på pölsan och dessutom allt som oftast kalfdans, ägg, smör och kräftor skickades till skolhuset, är det inte underligt om Mathilda var högsta hönset i korgen.

Dagligen och stundeligen förmanade hon Nicke att hålla sig i skinnet. Af tacksamhet och en viss vördnad för hennes nästan moderliga sätt mot honom lofvade han efter hvart hyss och derpå följande afbasning alltid bot och bättring, men bröt sina löften fem minuter efteråt. Men hon tröttnade inte ändå. Hur kommer det sig att de stillaste och mildaste flickorna ofta ha största tålamodet och öfverseendet med de vildaste yrbasarne?

Sista veckan före jul hade för Nicke varit en kedja af de värsta olycksdagar. På måndagen hade han »sagt upp sina tal», men mäster hade helt enkelt förklarat ett vara »fel». När mäster så skulle sjelf räkna ut det, trasslade han in sig och måste stryka ut det. Och då Nicke se'n — som sanningen också var — halfhögt sa: »Jag hade't *ändå* rätt»! fick han af rottingen så länge gubben orkade slå.

På tisdagen knäckte Nicke en ruta med en snöboll och fick först smörj af mäster och se'n lite efterrätt af samma sort hemma af sin far, som lofvade att slå armar och ben af den usla pojken, om denne envisades med att vilja bringa honom till tiggarstafven. Och så måste han på onsdagen gå och köra tröskmärren hos nämndemannens för att förtjena en half riksdaler åt glasmästaren. Och då förfrös han det ena örat på köpet.

På torsdagen författade han en stor bläckplump i sin skrifbok, under det han »knabattades» med Sven

Möllares Janne, och då vankades naturligtvis en gräslig massa däng, utom det att Mathilda skrupensade upp honom dugtiga tag. Till och med Nickes värsta vedersakare tyckte att det var skinn om honom, fast det var tunnt, och rådde honom att nästa dag lägga en halmkärfve närmast skjortan.

Hela fredags förmiddag var Nicke stilla som ett lam och lexorna gingo synnerligen lyckligt. Mathilda såg glad ut och nickade mot honom.

När timmen slog till »lillemiddag», plockade hon fram köttbullar, och som de båda sutto alldeles ensamma i skolsalen, enär de andra voro ute och lekte *Karl den tolfte och Czar Peter* i snön, uttalade hon sin glädje öfver att ha fått se Nicke riktigt hygglig en hel morgon, erinrade honom om hurusom Herren endast lofvat lycka, välgång och ett långt lif på jorden åt dem, som äro lydiga och hedra föräldrar, lärare och all öfverhet. Nu lofvade Nicke med hand och mun — båda alldeles fulla af köttbullar — att han alltid skulle vara så snäll, så snäll. Efter slutad måltid klippte han ut hela kyrkan med Mathildas brodérsax, och när hon fick klippet, blef hon så glad att hon hoppade jemfota upptör hela skolsalens midtelgång.

Nicke smittades af hennes munterhet, tog sats och hoppade, vig som en katt, upp på det lilla bordet vid katedern, men slog dervid mot karthängaren, så att denna drog öfver ända och i fallet — — krossade mästers amerikanska väggur!

Båda stodo de dödsbleka och skälfvande.

Mästers väggur!!!

Hvar höst slöt mäster sina uppmaningar till flit och sedighet under den just ingångna läseterminen med de fruktansvärda orden: »Och så till sist! Kasten inte boll i skolsalen, ty eho, som med ord eller gerning skadar

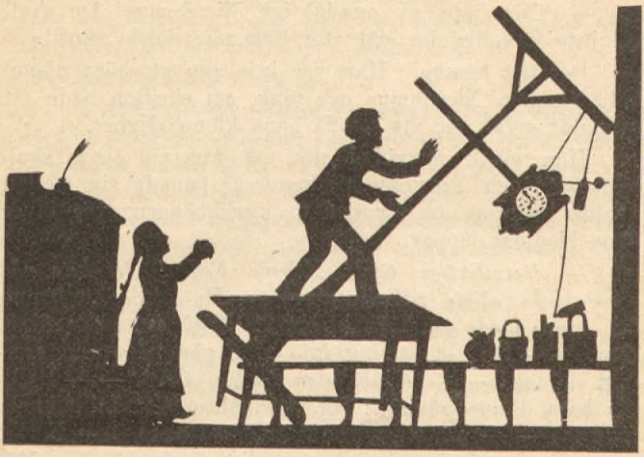

mitt amerikanska väggur, min klenod, mitt gåfvominne från nya verlden, honom vore bättre att han aldrig född blifvit. Han ska få så mycket stryk att han behöfver aldrig tänka på att sitta mer i *detta* lifvet.»

Och nu låg klenoden på golfvet! I spillror!!

— Nicke, Nicke! flämtade Mathilda, ur stånd att få fram något annat ord och med stirrande, irrande ögon.

— När jag vill vara som snällast, går det alltid mest galet! sa han undergifvet och såg rådlös på Jerusalems jämmerliga förstöring.

— Hvarför gaf du dig till att hoppa upp på bordet?

— För det du hoppade: jag blef så glad derför att du var glad. Men nu är det så godt att jag går i ån med ens — det är bättre att dö strax med en gång. Annars slår först mäster ihjel mig och se'n förderfvar far mig rent!

— Tala inte så ogudaktigt, Nicodemus! Du skall väl inte förspilla din själ »för judarnes rädslo skull!»

Det tog honom. Han var inte van att höra någon kalla honom Nicodemus och tänk, att skriften hade ett särskildt språk för att straffa hans klenmodighet.

Han sjönk förtviflad ned på knä vid en af skolbänkarne, och lösryckta psalmversar banade sig mellan qvalda bönerop och stycken ur kyrkobönerna väg öfver hans blodlösa läppar.

— *Barmhertige Gud! Allgode Fader! Hvilkens nåd varar från slägte till slägte!* — — Du kan göra henne hel igen med din allmaktshand! *Fräls oss, milde Herre Gud!* — — Du vet att jag inte ville göra någonting syndigt i dag! — — *Glädje utan Gud ej finnes!* — — Hjelp oss bara denne gången: jag skall alltid sitta stilla i hela mitt lif! — — *Stilla jag mitt kall må sköta* — — Förlåt mig allt hvad jag brutit mot dina budord! — — *Mitt samvet ur sin långa dvala* — — — Förlåt mig päronen också, som jag tog i prostens trädgård en qväll i somras, fast ingen vet om det — — *Inför Gud är mörkret klart* — — Du som ser allt såg också, att jag bar dit dem igen genast samma qväll och att inte ett enda kom inom mina läppar — — *En gång dö och sedan domen! Domare, jag är ej färdig* — — *Fader! Nåd! Jag är ej värdig* — — *Hvart skall jag fly, Allvetande? Ditt namn, o Gud! jag lofva vill* — — —

Det ringde in derute på trappan.

Hon sprang fram till honom — brådskande. Med glänsande ögon.

— Var inte rädd: jag skall hjelpa dig!

— Du, du — som aldrig ljuger?!

— Gå och sätt dig! Jag skall tigga min Frälsare tills han förlåter mig. Jag är tvungen att hjelpa dig.

Gå och sätt dig! Tig du bara! Kanske jag får någon ingifvelse, så jag kan slippa ljuga! Gå!

Barnen strömmade in.

Alla vände de mekaniskt och af gammal vana ögonen åt den plats der klockan brukade sitta. Borta! Sönder!! Och allas blickar gingo från Nicke till Mathilda och från Mathilda till Nicke. Det vardt dödstyst — alla blefvo bleka, alla voro förskrämda. Klenoden från Nya verlden! Här komme bestämdt att hända något fasansfullt i dag! Men hvad?

Mäster steg in, bullrande som vanligt.

Så fort han kom in om dörren, slog honom tystnaden med häpnad. Han såg sig om. Ingen blick vågade möta hans; ingen rörde sig — ingen kunde heller ta ögonen från hans anlete. Hvad — hvad i all — — verlden kunde ha händt?

Helt maskinmässigt såg han bort till katedern — — —

Och stannade stel. Han stirrade i den ljusare fläcken på den nedrökta väggen — han trodde ej sina egna ögon! Kloc — — —

— Hvem har den på sitt samvete? röt han slutligen.

Alla tego, men det gick en rysning genom bänkraden och de små kropparne böjde sig som säf för en vindil.

Frågan upprepades. Samma tystnad.

— Hvilka voro inne på lillemiddagsrasten?

— Mathilda och Nicke! hördes långt om länge en röst.

— Åhåå! Då ska vi nog inte behöfva söka länge efter missgerningsmannen!

Och öfver mästers anlete drog ett grymt, men ändå nästan småförnöjdt hånleende. Ett par af de minsta barnen förmådde ej mer, utan började böla.

— Har någon af de lymlar, som jag blifvit satt att dela lifsens ord i deras späda lefnadsvår, gjort mig gråa hår, så är det du. Men inte ska Herren en gång kräfva ditt blod utur mina händer för det jag är för flat mot dig — var du lugn! Det lofvar jag. Och en sådan dans som rottingen denna fredag ska göra på din syndiga, bara, afklädda rygg, har du aldrig varit med på förr — var lugn för det, klockemakare! Kom in med mig, min gosse! Och på din första dränglön ska jag lägga qvarstad, till dess klockan betalad är allt intill den yttersta skärfven. Kom strax, säger jag.

Nicke kände sitt blod isas — han ville resa sig, men benen buro honom ej.

Då steg Mathilda upp — med förklädet för ansigtet.

— Jag — mäster — jag rådde inte för'et! sa hon snyftande.

Det var nu sant, för resten.

Men mäster stod som tillintetgjord och hans händer föllo slappa ned.

— Du — duu — det är inte möjligt! — —

— Karthängaren föll på den — jag kunde inte hjelpa't.

Rådlös och stum stod mäster. Kyrkovärdens Mathilda — skolans bästa tös!

— Far ska betala — betala klockan!

Hon sade det halfhögt och liksom tvekande.

— Det är inte derom det är fråga — men hur kunde du — — — — du — —

— Det skedde inte med min vilje!

Och hela den späda gestalten skalf.

— Det kan jag väl tro! sa han lugnare.

— Och mäster får förlåta — åh, var så snäll — —

— Jag ska gå hem till Ert i qväll, så få vi talas vid.

Nicke och Mathilda följdes åt på hemvägen på middagen — Nicke hade inte efter det stora uppträdet fått en enda fråga och slapp sitta efter.

— Och ändå, du Mathilda, sa du inte ett enda lögnens ord! sa han beundrande.

Tårarne hängde i ögonfransar på honom.

— Inte var det väl ändå en helig Ande, som gaf mig in hur jag skulle lägga mina ord! sa hon suckande och med nedslagen stämma.

— Så snäll som du är tror jag inte att — att det fins annat än änglarne —

— Inte för det jag ångrar mig — jag förmådde inte göra på annat vis. Men mitt samvete — — —

— Hvad ska din far säga? Klockan kostar kanske sina tie riksdaler.

— För honom talar jag naturligtvis om alltsammans: han är snäll och mild, men mäster är hård.

— Då är jag lika olycklig ändå — då får mäster ju likaväl reda på det och jag får smörj. För resten är det ynkligt att du ska sota för'et, när jag gjorde't — jag talar om det först som sist.

Och dermed ville han vända om till skolan.

— Nu ska du göra som jag säger och låta mig ställa. Och var inte rädd. Farväl nu!

De skildes. Men hon hade inte mer än nätt och jemt hunnit tala om hela historien för sin far, förrän dörren flög opp och in flög Nicke.

Kyrkovärden, som hela tiden suttit fundersam, drog på mun.

— Slå henne inte! skrek Nicke. Det var jag som gjorde't och jag ska i morgon dag sjelf gå in och tala om det för mäster — för Mathilda ska inte ha klockan i sitt afgångsbetyg.

— Hvarför bekände du inte strax? sa kyrkvärden mildt.

— Jag brukar inte annars låta nå'n annan stå i sticket — men jag var så rädd han skulle slå ihjel mig — han slås ju så vårdslöst, när han är arg, i synnerhet. Och inte kunde jag göra Mathilda till ljugare: Mäster skulle bara inte trott mig, som har varit på spetakel så tidt.

— Ja, lugna nu af dig bara och gå hem!

— Klockan ska jag nog tjena af på något vis. Bara inte far hade reda på't.

— Det blir nog bra med den saken. Du kan för resten ta dig en bit middag här i dag — Mathilda söker nog upp nå'nting till dig. Så blir du kanske också lite lugnare. Seså! Marsch nu med Er.

— Du är allt en dundertös, du, sa Nicke när de kommit in i andra rummet.

Hon skrattade, men hon hade nog en liten sqvätt i ögat hon också.

— Men du ska inte ha gjort det för inte, du! sa han stolt. Låt någon försöka att slå en snöboll på dig eller ge dig ett vedernamn — — —

Dagen derpå var mäster sig bra olik, tyst och nästan förlägen. Kyrkovärden hade nog talat riktigt allvar med honom för hans stränga sätt.

Han gaf barnen »förståndsfrågor» på eftermiddagen.

— Talar jag sanning, Mathilda Göransson, om jag förtiger en del af hvad jag borde svara på en fråga? Eller jag vrider och vänder orden? Talar jag då riktigt sanning?

Tonen var allvarlig, men ändå blid.

— Nej! sa hon raskt och såg honom i ansigtet. Litet slagen, men trohjertadt ändå.

— Hvad säger du, Nicke?

— Tiga skadar dig intet! står der i Bibeln.

— Hm. Det står i annat sammanhang, du!

— Men kan en inte tiga af miskund med sin arma nästa? Står der inte att hufvudsumman af alla budorden är kärleken?

Mäster svarade icke, men såg stint på honom och gick tyst fram och åter.

* * *

När Nicke och Mathilda i våras firade sitt silfverbröllop i klockaregården, der Nicke nu regerar, men liksom i skolan icke med jernris, utan med kärlek, sa Nicke till silfverbruden, sedan prosten hade hållit festtalet, sa han:

— En dundertös var du, när du tog klockan på ditt konto, en dundertös, när du tog den nyvalde klockaren, och en dundergumma har du varit se'n, så tyst och stilla som du går. Undras mig om inte du hade lite klockarekärlek till mig redan då du för min ryggs räddning narrade mäster i fråga om klenoden från Nya verlden? Du som i sjelfva verket inte rådde för det!

— Hm! Jag visste bara, att jag kunde inte annat.

Jag rådde inte för det.

Fajers friarebref.

Det kan väl vara en tjugo år se'n nu, började landtmätaren.

Jag satt i ett öppet fönster och tittade ut öfver Ifösjön. Det var en vacker solnedgång: skogar och kullar lågo alldeles som purpurstänkta utaf skenet från vester. Jag hade slutat textningen för dagen på den stora sjösänkningskartan och skref just upp några roliga ordstäf, som den qvicke, alltid talfärdige riksdagsmannen Sven Nilsson i Österlöf hade dragit fram med qvällen förut, då han gjort oss ett besök.

I detsamma dök der opp ett ansigte midt för mig ute i trädgården.

Det var Fajer Frostensson, en af skiftesdelegarne, en ännu ung man med blidt, säfligt utseende. Vid sammanträdena talte han sällan, men när det skedde, yttrade han sig klart och gick rakt på sak.

— Jag såg att de andra gå nere på upplandningen och sätta stickor och derför tänkte jag som så: jag ska gå in om ett slag till den lille ingeniören och se om han sitter ensam och kuckelurar.

— Joho, det stämmer; var så god och stig in, ifall det är nå'nting som jag kan stå till tjenst med.

— Hm! Jaajo! Det kunde det väl vara, kanske, om en tordes riktigt ut med det. Men — — —

— Var så god och stig in om dörren!

Så kom han in.

Han fumlade länge med mössan, innan han kunde få fatt på min framräckta hand, den han sedan tryckte så, att den blef hvit och till hälften lam.

Jag satte fram en stol. Han skrapade och bugade, den gode Fajer, och lade slutligen mössan på sitsen. Först efter mycket krusande fick jag honom att sätta sig sjelf — ofvanpå.

— Nåå? sa jag sedan nyfiken.

— Jooo, jag skulle så gerna velat ha ett bref afskrifvet, ja, det vill säga hopasatt. Inte för det — jag kan nog skrifva sjelf, men se, jag kan inte riktigt lägga mina ord så väl jag ville, är jag rädd. Kanske det slår slint i stafningen också på något ställe.

— Nå, hvad är det frågan om?

— Jag hade först tänkt att gå till prosten, men jag tyckte det var lite hånt — så'n en lärder karl. Och så har jag klagat öfver ett af hans kyrkostämmoprotokoll — och då vann jag. En kan väl tänka han är inte så god på mig invärtes bara för det.

— Skulle brefvet vara till en flicka?

Han blef röd ända opp till den lingula pannluggen och fick efter ifrigt letande fram sin mössa under ena knä't.

— Hm, det händer, det. När han talte om de lifvade kärlekshistorierna i går qväll, när riksdagsmannen var här, föll det mig in, att han kanske kunde förstå sig på sådant. Och så är han ju så ung, så en behöfver inte ha nå'n vördnad för'en ännu, helst han ser så snäll ut.

— Men då får Fajer tala om nå'nting om henne och hennes förhållanden, sa jag.

— Åh, han känner henne ju ändå inte, så det tjenar då rakt ingenting till. Inte vill jag heller precis fram med hvem det är — om det inte skulle bli nå'n gröt af grynen, han begriper? Hva?

— Nå nå. Jaha. Men det blir allt svårt att sätta nå'nting samman då.

— Så mycket kan jag ju säga, att hon är ung och ser bra ut. Hennes mor är död och fadren har nog ingenting emot på saken, för jag har större hemmantal och fler dragare än han och der ä två syskon att dela hans.

— Nå, vill hon sjelf?

Han glodde stort på mig ett par minuter. Så skrattade han högt.

— Jösses, visste jag det, så hade jag väl inte behöft gå hit och besvära honom — det förstår han väl.

— Träffas ni aldrig, så att Fajer kunde muntligen — — —

— Jo, för hundingen — jag har försökt femton gånger. Men det är lögn, att jag kan få munnen på gång — det är som den vore full af torra agnar eller beckrispor.

Jag plockade fram ett ark papper, penna och bläck.

— Det värsta är, sa han, att jag aldrig har sett något kärleksbref heller, utom ett, som vi hittade efter mormor. Men det är för gammaldags. Början är nu vacker, förstås — den skulle en kanske kunna ha lite rättelse af! tillade han fundersamt.

— Och den lyder.

— *Af jord äst du kommen, jord skall du åter varda!* Men blif under vandringen till det himmelska Kanaan mitt stöd och min hjelp!

— Det var mig allt en märkvärdig begynnelse!

— Jag antar, att nå'n gammal pastor i verlden har satt ihop det. Men kanske vi inte ska ta de orden — det kan nog vara en smula bardus att sjunga ut alltihop på de första raderna, hva?

— Det har Fajer nog rätt i, sa jag.

Och så tände jag en cigarr och började vandra fram och tillbaka på golfvet under funderingar, hur jag skulle börja. Fajer följde mig med ögonen.

— Jojo! Det är nog inte mors bästa mat att sätta samman sådant som handlar om kärlek. Hur i all verlden kunna folk skrifva hela romanböcker — det går öfver mitt förstånd?

— Se, vore det för egen räkning, sa jag, så skulle det nog gå — och det som stekt fläsk och hönsasprak i en skräddare. Men för en annan person är det ju en annan sak — — —

— Jösses, han kan ju låtsa som det vore för egen räkning, så får jag höra: kanske det skulle kunna duga till att använda för mig också.

Så frågade jag honom lite hvarjehanda: hur deras bekantskap började, hur gammal hon var, o. s. v. Och sedan jag fått klart för mig det allra vigtigaste, började jag — förslagsvis bara — så här:

»Min kära — —»

— Ja, namnet får Fajer fylla i se'n sjelf.

— Hm. Det blir nog bra. Men — om hon nu inte är kär i mig? Skulle det inte vara bättre att sätta: »Ömt älskade?»

— Är det inte lite på tvärt? Så der i första raden?

— Kanhända! Jo, kanske det! Sätt då: »min kära Bengta!» — — Jaså, der slapp det ut ändå. Jo, så går det när man talar först och tänker se'n. Nu får han lof att hålla näbbsnattran om det här — hör han det, ingeniör.

— Naturligtvis! Alltså:

»Min kära Bengta!»

— Vore det nu inte bäst att börja med ett bibelspråk eller en psalmvers? I Herrens namn ska en ju börja alla sina företag — helst ett så vigtigt som detta.

Jag funderade litet. Jag visste knappt hvad jag skulle säga.

— Till exempel: »Min gerning nådigt skåda?» sa han.

Jag började önska min kära Fajer — ja, jag önskade honom ju allt godt och lilla Bengta med, men nog önskade jag snart, att jag hade stått nere och planterat stickor vid sjön. Men något måste göras. Och så skref jag och dikterade på samma gång högt:

»Min gerning nådigt skåda!» var den varma önskan, som jag nyss uppsände till all kärleks outgrundliga källa, då jag satte mig ned för att med några enkla ord för dig tolka en bön, som jag länge tänkt frambära för ditt hjerta — — —»

— Sätt gerna: »varma, glödande hjerta!» Åh, det ser ju ut som det skulle inte gå så oäfvet, bara han kommer i gång.

— — »glödande hjerta.

Allt ifrån den varma sommardag då jag för första gången här på jorden såg dig på Sölvesborgs marknad, der du uti din röda verkenskläding — —»

— Med sammetsbesättning! Jag sa ju att hon hade röd sammetsbesättning — —

— — »med röd sammetsbesättning var den täckaste bland landtärnors skara, har jag trängtat efter att kärlekens rosenfärg skulle bestråla vår gemensamma vandring genom jordelifvets öken. Och det är derför som jag i dag med bäfvande hjerta» — —

— Åh strunt! Stryk han det bäfvande hjertat bara! Annars tror hon kanske att jag inte kan få någon annan än henne. Det ska hundingen vänja dem några ovanor.

— — »som jag i dag spörjer dig om du inför Gud och denna kristliga församling skulle vilja bli min äkta maka och älska mig i nöd och lust?»

— Det var utmärkt — rent som jag sjelf hade skrifvit det, precist.

— Nå. Ja, då är det väl bara att sätta namnet under — och det får ju Fajer göra se'n sjelf på afskriften. Eller vi sätta: »Mera muntligen?»

Han såg häpen på mig, när jag lade pennan.

— Åh, bevares väl! Det skulle vara ett fasligen snålt kärleksbref! Pytte mi heja också! Hon skall väl veta lite om mina affärer först och främst — det är väl det vigtigaste!

— Jaså! Ja, det får då verkligen Fajer diktera sjelf — det förstår inte jag mig på.

— Hm. Nå det är då rakt på sak och der behöfver en inte smita till med några krucifixer, så det går väl, kanske. Skrif då!

»Hemmanet har jag skuldfritt. Parhästarne ä bara fem år och det är lögn att den högra har spatt, fast far din sa så i fjor på Broby marknad. Sex kor har jag och två ä kalffärdiga: den ena har fått pris på två landtbruksmöten. Och roligt är det ju när man har heder af de sina — om det är folk eller fä.»

Kan man inte säga så hva?

— Jo, bevars! Vidare då!

— »Stugulängan skall byggas om till sommaren med kammare och sal, för det behöfs om en skall ha julkalas eller kristnagille nå'n gång. Och fjedervagnen skall bli lackerad innan vi ska till presten

och få ut lysning. Och när din far är gammal och trött af lefvande och nedlägger vandringsstafven, ska din bror få lösa ut dig med en skälig summa — vi kunna gerna skrifva summan lite mindre, så inte kartorna hos domaren behöfva bli så dyra.»

Der kan hon ju tydligen se att jag inte blir svår att samsas med. Och nog ska fadren så väl som brodren tycka om det, hva?

— Vi ska ânta det!

— Nu skulle vi ha lite om hur bra hon ska få det, när hon blir gift.

— Det är bäst, att Fajer fortsätter att diktera sjelf: det gick ju riktigt bra nyss.

— Det blir kanske knaggligare nu — men vi kunna ju försöka.

— — »Jag vill med Guds hjelp älska och ära dig enligt skriftens ord och lag och författning. Gå i torfmossen på våren och på råghösten ska du slippa och kaffe med kakor ska du få på sängen hvar morgon. Fläsk med ägg ska du få äta när du vill och risgröt likaså och kläder ska du ha så fina som nå'n åboqvinna i församlingen både till hvardags och till gillesbruk, silkesjalett och lastingskor om sommaren.»

— Hon blir riktigt strunk och fin! sa jag.

— Ja, jag tycker för Gud hon kan inte bättre begära: hennes far har inte mer än nie sextifjerdedelar. Det är kanske dumt att lofva så mycket — om hon inte skulle bli riktigt snäll, hva? Det tror jag nu hon blir, förstås. Och för resten prutar jag väl af på mina löften om hon inte håller sina, hvaa?

— Joo. Rätt ska ju vara rätt. Är det ännu något mera?

— Åh, det bästa ha vi inte skrifvit än. Låt mig se nu:

— — »Och när du slutat vandringen och fullbordat loppet, skall der göras begrafningsgille, som skall stå med gamman i dagarne tre och på din mull skall jag resa en grafvård af hvitaste marmor — — —»

Vet ingeniören: det tror jag ska ta henne på det ömma riktigt, hva? Eller hvad tror han, som förstår sig på fruntimmer?

— Hm! Det beror på kommer an, det. Qvinnor ä så olika.

— Så skulle vi kanske der kunna sätta in de der orden ur mormors kärleksbref — der kunna de passa, så hon inte tror, att jag talar om grafstenen bara för det jag tänker på att gifta om mig och få en ändå rikare, hva?

— Ja, *skall* det in, så — — —

— »Ty af jord äst du kommen; jord skall du åter varda. Men blif under vandringen till det himmelska Kanaan mitt stöd och min hjelp!»

— Nu tror jag det är långt nog, vet Fajer.

— Äsch, vi ska väl inte sluta i en sådan en sorglig molltonart! Och svar skulle jag ju ha också. Men det skulle -ske lite knepigt, så ingen fan utom oss tre behöfde ha reda på det. Brefvet ska jag skicka till henne en qväll hon har varit nere på ängen och mjölkat och går hem genom den lilla skogslunden. Men svaret?! Om jag skulle — — — Jo, det kan gå för sig. Så här skrifva vi:

— — »Och härmed befaller jag dig Gud allsmäktig nådeligen! Betänk dig allvarligt så att du sedan kan fritt och med gladt sinne svara ett kärleksfullt *ja* på mitt hjertas begäran. Och eftersom hvad två hafva sig emellan, ej kommer den tredje vid, så kan jag få svaret muntligen. När jag på eftermiddagarne går hem från ängen, kan du en

dag sedan du noga öfverlagt saken och vill gifva mig jaord, passa på i er trädgård och bjuda mig en handfull bigarånger» — — —

Ja, det vet jag inte hur det bokstafveras — men sådana ha de. Ja, så? Så det heter bigaråer. Skrif så då!

— — »bigaråer, om du säger *ja*. Så vet jag att ditt svar är *ia* och se'n kan jag tala med din fader.»

Var det inte fiffigt, hva? Så slipper jag också att säga nå'nting muntligt till henne, för det är jag bestämdt inte kropp till, förrän jag vet hur hon svarar. Se'n kan det kanske vara nog med namnet?

— Hm. Ja? Sätt: »din otåligt längtande» eller så der nånting.

— Bara — bara det inte ser för angeläget ut! Der stod ett bra ord i mormors bref. »Trogen i lif och död» — hva?

— Det är ju mycket vackert, om — om ni blir ett par.

— Jöss, visst bli vi det. Ett sådant kärleksbref som det här — och vi ha varit två om det till på köpet, fast jag har dikterat det mesta! Många skrifva inte en rad, utan stöfla rakt fram och fråga: »Vill du ha mig?» Det är ju som när en skall köpa en stut. Här är både om den nya stugulängan och vagnens omlackering och det stekta fläsket och risgröten och silkesjaletten och lastingskängorna och grafstenen. Grafstenen i synnerhet — det *ska* ta! Hvad tror han?

— Jag säger bara: »Lycka till!» Och låt mig se'n i förtroende veta hur det går.

— Var han lugn som en kogubbe för det, ingeniör! Vi bli nog öfverens om hvad som han ska ha för besväret, ifall der blir några byxor af den västen — jag ska inte knussla! Lita på det!

— Åh, bevars väl!

När han kommit till dörren, stannade han och klådde sig bakom örat.

— Vi glömde bestämdt ändå något — inte för jag tror, att det behöfs, men ändå — — —

— Hvad kan det vara?

— Jo, *om* hon inte skulle vilja — jag bara antar så på plaschér!

— Hm! Jaa!

— Då kan det vara onödigt att hon skulle ha det att springa och skräppa med, att hon har gett mig *nej*. Inte för det jag är rädd för det, men när det gäller fruntimmer, är det bäst att inte göra sig säker, förr än som en har dem riktigt fast, hva?

— Det kan så ha sig, det!

— Vi få göra ett »*Påskrift*», hva?

— Gerna det! Hvad skall der stå?

— *P. S.* Vill du inte säga ja, så ät sjelf Era bär.

Och derunder sätta vi:

Trogen i lif och död
Fajer Frostensson.»

En kan ju inte behöfva skrifva det mer än en gång — hvarken namnet eller det der om troheten i lif och död. Jaa! *Nu* tror jag att allting är klart och klappadt.

* * *

Några qvällar efteråt träffades Fajer, men som der voro flera i sällskapet, bar det sig inte så att jag kunde komma åt att spörja honom direkt hvad svar han hade fått på sitt hjertas begäran. Derför sa jag bara så der flyktigt:

— Har Fajer Frostensson ätit bigaråer ännu i år — jag fick en näfve i morse?

— Joo. Låt mig se — det var visst i söndags eftermiddag, sa han med likgiltig min.

Sent på qvällen skildes vi. Då hviskade han mig i örat:

— *Joho, ingenör!* Jag visste nog det skulle ta henne — grafstenen i synnerhet. Håll till godo och tack för hjelpen!

Och dermed stack han i min hand — *en gammal enriksdalersedel.*

Den har jag se'n vexlat bort för 1: 75 till en samlare. Mer var besväret med brefvet just inte värdt. Men minst en femma var det värdt att ha varit med på historien.

Sy-Malenas gås.

En Mårtens-afton-historia från 1870-talet.

En Mårtensafton för några år se'n satt jag hos Hönslösa klockare. Bägge smorde vi kråset ordentligt och klockarfar talte om gåsahistorier.

— Kyssar och gåsahalsar blir ingen mätt *af*, men ingen blir heller så lätteligen mätt *på* dem, sa han. För den, som inte har kysst en riktigt rar tös, vet inte hvad salighet är; och har man inte ätit gåsastrupe, har man inte mer aning om hvad god mat vill säga än en gås förstår sig på orgelmusik.

Gåsen är för resten inte alls så dum som folkasnacket har gjort henne, fast hon är lite sjåpig af sig. Att skinnet är piggigt, kommer sig bara däraf att hon alltid går och är rädd att det snart är Mårtensafton. Så sa min mormor åtminstone. En fästemö blir för resten lika dant prickig och blek i skinnet, när hon tror att hon skall mista det käraste hon har — det har jag sett mer än en gång, fast de kalla det för svartsjuka.

Jag började min uppfostrarebana som gåsapojke hos presten, så jag känner gässen, jag. Och se'n i mina dar har jag haft att göra med många pojkar och töser,

som ha varit mycket dummare än gäslingar. En gås kan gå i ån, när det går henne emot på hennes vägar, men inte dränker hon sig.

Undantager jag alla mödrar, som dra sina snattrande och kacklande ungar omkring till brunnar och badorter för att få dem bortgifta, får jag emellertid erkänna, att jag aldrig hört talas om mer än en enda gås, som stiftat äktenskap. Och det var till på köpet mellan två gamla fiender.

Det var Sy-Malenas gås här nere i Hönslösa smedja.

Sy-Malena hade hunnit ett godt stycke öfver beväringsåren och hade ändå inte fått någon man. Inte för det var så besynnerligt just: hon såg ingenting ut och ingenting hade hon, utom en vårta på nästippen. Och efter sådana pläga karlarne just inte springa sig andan ur halsen.

Skräddaren, som bodde i huset näst intill, ville hon gerna ha; och det hade hon genom gamla Lisa i fattighuset låtit honom veta många gånger. Det skulle ju kunna bli ett ljufligt äktenskap, när båda kontrahenterna sydde i kapp i tro och kärlek och i lärft och vadmal. Skräddaren tordes emellertid inte ta henne — det sa han rent ut. För smedsnäfvar var han rädd allt intill tredje och fjerde led — af hennes far hade han fått mer stryk än grannsämjan noga räknadt fordrade, och inte ville han ha fortsättning af dotterns händer. Skulle de bli gifta och en fnurra skulle komma på tråden, var det inte säkert, att hon nöjde sig med nålstyng: kanske toge hon till pressjernet, som hennes far en gång smidt. Uff nej!

Lisa bar fram hvad han sagt, förstås, och lade till i stället för att ta ifrån. Hvad som mest förargade Malena var att skräddaren skulle ha sagt, att han inte gerna ville ha en qvinna,. som bar nåldynan på näs-

tippen. Och så var fläsket stekt. Sy-Malena gjorde skräddaren all den förtret hon kunde — och det var ju inte så lite: med god vilja förmår en pigg grannqvinna inte så obetydligt i den vägen. Och skräddaren gaf igen — med ränta. Två kattor, tre höns och en tupp hade fått betala krigsomkostnaderna med sitt unga lif och värst var att skräddaren förlorat två af sina bästa »ställen», der han alltid fått med sig hem ett krus mjölk, när han hade »afsytt». Se, Sy-Malena kunde måtro brygga för folk riktigt, när hon fick tungan i gång ordentligt, och inte var hon så noga på om sanningen råkade få sig ett litet nyp i ena hörnan.

Så skaffade skräddaren sig en valpasatan, som satt utanför Sy-Malenas dörr och skälde så lång dagen var — dertill var han dresserad af skräddaren. Först gret Malena emellan hvart styng på den nye skollärarens skjortor, se'n skälde hon ut både valp och skräddare. Men det tjente ju inte mycket till, när valpen skälde för två — hon kunde knappt höra sjelf hvad hon sa.

När så Malena hade slängt vid pass tre alnar stengärdesgård efter hunduslingen in på sitt eget potatisland, blef hon trött, gick ut på qvällen och lade in stenarne i gärdesgården vid landsvägen och satte sig att utfundera något kristligt och anständigt sätt att hämnas på »de fähundarne».

Efter många och långa öfverläggningar skaffade hon sig en gås. En katt värpte inte, som hon sa; en höna var der ingen glädje med, när en inte kunde få ha tuppen lefvande, och hundar tålte hon inte för sin död, utom det att hon nu för sina synders skull fått skräddaren och den andre valpen in på armbågarne på sig. Till på köpet hade hon fått veta att ingenting i verlden gjorde skräddaren så bindgalen i hufvudknoppen som gåskackel; och då blef det ju förstås hennes sträfvan att

bereda hans döpelseklimp just det nöjet — såsom sedvänja är trogna grannar emellan. Nu var hon nöjd.

Första morgonen tjudrade hon gåsen i sitt potatisland — på det hörnet, som var alldeles midt för skräddarens fönster, förstås, och satte gåsatråget invid hans vägg. Der var bara ett tjog gryn i tråget och så var ju konserten i full gång inom några minuter. Skräddaren for opp ur sängen, som hade han blifvit nålstucken, och när han fick syn på gåsen, svor han ramsor, långa som kjolaskoningar, hötte mot gåsen och slog på rutan, så den skallrade. Det tyckte gåsen var lifvadt, förstås, begrips, och klämde i af alla krafter, så det hördes kring halfva byn. Sy-Malena låg i sin bänk och skrattade så att hon var anilinblå i synamentet. Herre Gud! Lifvet kan vara bra roligt ändå! Nå'n enstaka gång. Hååå! Och gåsen skrek allt värre och värre!

Så klef skräddaren in i ett par byxor och öppnade för Ajax — som valpen hette, därför att han var barnfödd hos Anders Jansson. Det hundingens kräket for ut som ett yrväder, gnodde kring hörnet och stod ansigte mot ansigte med gåsen.

Först vände han föraktligt och halft snopen om och visade henne sin solfjäder, men som gåsen började räcka hals och hväsa samt skräddaren stod innanför och skrek: »Puss på'na! Ät opp aset!» o. s. v., fann Ajax skäl att ta motparten i närmare skärskådande. Det gjorde han också, men en smula ungdomligt oförsigtigt gick han troligen till väga, för, vips! fick han en orre af gåsens vinge, så att han rullade rundt som en tappad korf och gaf sig tjutande af med svansen mellan bakbenen. Men det dröjde inte många sekunder förrän skräddaren var tillbaka med Ajax i nackskinnet, och nu blef der ett ögonblicks karambolage, som slöt med kackel, skällande, skrik, tjut.

Den gången segrade den tappre Ajax och gåsen tappade hufvudet. Det var inte så underligt, precis, ty hundens kindboga hade knäckt hennes långa, fagra, hvita, böjliga hals.

Men den som inte tappade hufvudet, det var Sy-Malena.

Hon steg ut på sin lilla, jungfruliga förstuqvist, neg djupt för skräddarepalten och sade med älskvärd ton:

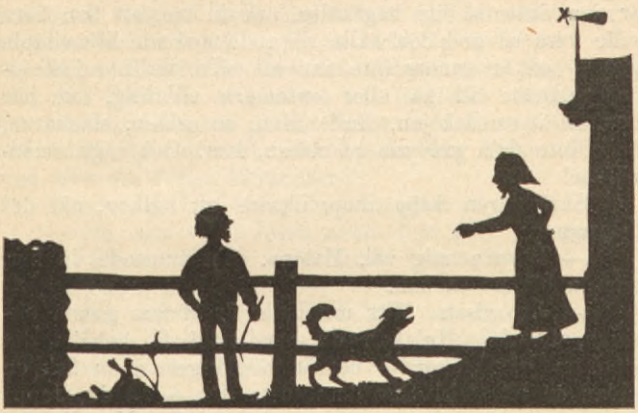

— Nää, se go morron, Jeppa Skräddare! Redan vaken och gråter inte, utan hafver en oskyldig lust till din nästas kreatur. Hm, hm! Jasåå. Han har bara inte tid att ta på sig en väst innan han ska ut och mörda! Hm! Stod hon dig i vägen, hva? Var hon på ditt hemman tjudrad, hva? Var du rädd, att hon skulle bita din »nevfundländare», kanske? För han är väl inte af Sankt-Bernhardsrasen, som der står om i

naturläran, hva? För mina ögon såg han ut som ett halfplockadt piggsvin!

Skräddaren såg att gåsen var saligen afsomnad, och då blef han rädd.

— Var han fin nog till mig, behöfde du väl inte skämmas för honom? sa han undfallande.

— Här satt han och messade så lång dagen var — folk kunde fallit på att tro, att det var jag, som höll mig med ett så'nt ett vidunder till hund. Men annars är jag inte så lite högfärdig, må du tro, att han bara ville vara så god och hålla till godo med min lilla simpla gås — en är annars inte van att nå'n där inne i skräddarepalatset vill ha eller extemera nå'nting, som hör hemma i smedskojan, hm! Men se gåsen, stackaren, hade inte nå'n nåldyna på näsan, hon! Och inga smednäfvar!

Skräddaren kröp ihop liksom en kalkon, när det åskregnar.

— Bevare mig väl, Malena, så'n munreda du har, när du börjar! sa han.

— Ja, visst. Mitt munläder är af fars gamla förskinn, förstås. Nu kan du emellertid få behålla det stackars gåsakräket — det är väl längese'n du fick en sådan en fet stek! Ska du inte ta den — åh du, Jeppa — en mördare är gerna en tjuf också. Men du vet kanske inte, du Jeppa skräddare, att jag hade mina aningar: jag känner dig, du pressjernsslans, och ditt syndiga hjerta också. Jag tog värderingssyn på gåsen innan jag bar hem den och der ska nog inför rätta intygas hvad hon var värd. Och i går qväll talte jag med skomakarens pojkar, att de skulle hålla sig här bak gärdet i dag, så de kunde intyga, hvem som har tagit lifvet af gåsastackaren — ser du att jag kände dig, Jeppa Skräddare. Både Lars och Johan sitta der borta

bak den stora stenen, och vittnesgilla äro de bägge två, se'n de läste i våras.

Skräddaren svettades och Ajax började hoppa och leka med gåskroppen.

— Jooo, du Jeppa! Nu ska vi allt ha in en liten strof vid tinget och se'n i tidningen, du! Ni ska på fästning, både du och den andre valparackaren, in på vatten och bröd — det blir annan stek än värnlösa fruntimmers feta gäss. Och så ska vi på samma gång försöka få reda på hvem det kunde vara som hade skaffat mina höns och min tupp en bedröflig ändalykt — åh du, Jeppa Skräddare: här ska spörjas stora ting inom kort, du! Den ena af hönorna var förgiftad och jag tror inte hushållssällskapet ger medaljer åt den, som handlar med råttkrut, och inte Sveriges konung heller. Eller hvad tror du, Jeppa Skräddare?

Skräddaren blef blekgrön i ansigtet.

— Du ska väl i Jössu namn inte göra dig galen! sa han. Gåsen ska jag naturligtvis betala, fast det inte var min skull, att hon — —

— Nä, naturligtvis! Det kan en fåne begripa. Gåsen bet naturligtvis hufvudet af sig sjelf — det går ju som ett nix för den som har så lång hals! Tror jag det. Men vi ska nu ta och höra efter hvad länsman tror om om både den saken och dina andra »mandater».

Dermed gick hon in och slog igen dörren efter sig, så Ajax hoppade högt i luften.

Skräddaren klädde och tvådde sig och klef sen upp på sitt bord och satte sig. Men han satt som på nålar.

Herre Gud! Skulle han komma inför häradsrätten och kanske gå värjemålsed för den usla tuppens skull. Han kunde inte om det så gälde lifvet — ingen visste bättre än han hvem som hade den galehalsen på sitt samvete, om det nu också var med pepparkorn och inte

med råttkrut, som han gifvit honom respass till en annan verld. På fästning?! Åh, inte kunde det gå derhän, inte! Men i alla fall blefve han en visa för hela häradet — Jeppa Skräddare med valp mot en värnlös syflicka och hennes gås! Uuh! Det kröp i ryggen på honom och han kunde inte träda i nålen. Han satte sig att läsa i Luthers huspostilla, fast det var lördag förmiddag och han hade brådt som en käring skärtorsdagsnatt. Men ingenting hjelpte. Hvarför skulle vår Herre egentligen skapa fruntimmer? Och gäss se'n! Eller valpar!!

Ja, eller rätt skräddarestackare!

Uppåt förmiddagen gick han bortåt skåpet. I tankarne tog han sig en pilleknarkare — han tog en och han tog två. Och med ens fick han en idé. En ljus idé. Han måste ta fram spegeln och se på sig sjelf, när han satt der mumlande och med hufvudet på sned som en botfärdig syndare egnar och anstår. Han skrattade midt i grimaseringen.

När Malena litet senare kom tågande i full stass och skulle ge sig af till länsmannen, gick skräddaren ut och såg sig om, hostade och sa:

— Hm! Hm! Ma— Malena!

Först låtsade hon som inte hon hörde, men se'n vände hon sig om.

— Har du helsningar, som jag ska framföra, kanske? sa hon försmädligt.

— Hör du, Malena! sa han lite snopen och förlägen.

— Nåå?

— Jag har länge gått och tänkt på att jag skulle säga dig nå'nting — nå'nting vigtigt, men jag har inte kunnat bli färdig med det.

— Du?!! sa hon och glodde stort.

— Jag och du kunde då egentligen göra något bättre än att gå och göra lifvet surt för hvarandra, vi som ä bekanta från barnaben. Herre Je, vi ha gnabbats och pikats, men det skall väl ta ett slut med det som allt annat bråk här i lifvet. Jag förstår mig inte på långa krus och »kopplamenter», men tycker du inte vi skulle sluta det trettioåriga kriget och slå ihop våra påsar på gamla dar, du? Ajax, det aset, slänger jag i ån, och gåsen äta vi opp — som försoningsoffer.

Hon såg skarpt på honom strax, men efter som hans tal framskred, ljusnade hennes min.

— Och det der vill du inbilla mig, att du har gått och tänkt på?

— Jaha, du — många gånger. Men alltid har der kommit nå'nting i vägen, som har slagit knut på tråden.

Han blef riktigt varm, eftersom han fick tramsequarnen i gång. Kanske gjorde pilleknarkarne sitt till.

— Lisa rände här och pratade en hel hop som du skulle ha sagt, men som hon nog sjelf satt ihop — se'n beljög hon nog mig för dig. Och se'n lefde vi som hund och katt. Det gick ut öfver hönsen — jag erkänner, att det stackars tuppakräket föråt sig inne bak min gafvel.

— Föråt sig? sa hon skrattande.

— Ja, af någonting, som inte var bra för honom, förstås. Tuppkycklingar ä så heta på't alltid. Men när nu gåsen kom i morse, så tänkte jag, som hatar gäss värre än upplupna sömmar, så tänkte jag: »Nej, det här får der bli ett slut på, innan vi bli dödsfiender för hela lifvet, Malena och jag Och derför fick gåsen dö för att vi skulle kunna komma att lefva samman en gång, förstår du. Det var nog hennes lott, du.

— Stackars gås! sa Malena, men hon skrattade ändå så lätt.

— Nåå, ä vi nu ändtligen öfverens? sa han och såg lite skyggt på henne.

— När gåsen är borta, har jag ju ingenting mer på jorden att hålla mig till!

Hon sade det lite blygt. Så hade då hennes gamla hjertedröm gått i fullbordan, fast efter mycket bråk. Hon kände sig så glad och hennes anlete blef så vackert af glädjen, att Jeppa skräddare rakt inte såg vårtan på hennes nästipp. Och så räckte hon honom handen.

När de så skildes, sa han:

— Vänta lite, så ska du få gåsen med dig in, så kommer jag till dig på gåskalas i eftermiddag. Du är ju redan söndagsklädd som en ska vara på sitt förlofningsgille!

Gåsen tog hon emot och skrattade. Men derpå sa hon:

— Hade du talt ur skägget i går, så kunde vi haft svartsoppa också i dag. Nu ligger den på backen — hvad inte Ajax har slickat i sig.

— Bättre sent än aldrig! sa han. Ska vi väl hoppas! sa han se'n med lägre röst.

För nu syntes vårtan på näsown spetsen riktigt. Jaa, inte var det någon prydnad precis. Men inte var det så gräsligt heller — och alls inte stor som en nåldyna. Och så tänkte han hur det skulle kännas att krypa in på vatten och bröd! Nääj — gåsstek var allt maffen ändå!

— Ja, min kära Ajax! sa han se'n. Nu ska vi gå ner och se hur djupt der kan vara i svängehölen, du!

— Ska han också dö för att vi ska kunna lefva samman? Hm. Låt honom lefva. Kanske han kan lära sig att tåla mig, också han! sa Sy-Malena.

— Lära sig, ja! Du vet inte hur klok den valpen är. Man kan dressera honom till nästan hvad som helst! sa Jeppa stolt.

— Det betviflar jag visst inte — jag har liksom haft en liten försmak af det! sa hon.

Så nickade hon, tog gåsen och gick in för att ställa till kalas. Och hon var så glad, att hon nynnade.

Ajax blef helt förvånad, ställde sig på tre ben, hälde på örat och viftade med svansen. Och ändå visste han inte att hon nyss hade räddat hans lif.

— Ajax lär sig nog att vara »smuk» mot henne! sa Jeppa. Åhja! En kan dressera sig sjelf också. Det går nog med tiden.

Den gamle ormen.

En hemlighetsfull byhistoria.

— Ja, du kan skratta åt mig, om du vill, men jag går inte gerna förbi milstolpen på aftnarna, inte ens om det är månsken som i natt. Derför skiljas våra vägar här.

— Hvad för något? Tror gamle skolmästaren verkligen på andra spöken än sådana, som äta smörgåsar? Var nu inte barnslig!

I samma ögonblick hördes genom den tysta, doftrika augustinatten ett hemskt, otäckt skri derifrån. Jag såg hur gamle Mästers anlete blef spöklikt hvitt i månskenet och hur hans ögon stirrade. Äfven jag blef en smula kuslig till sinnes.

— Du tror kanske, att det var ugglan? sa han.

— Eller en katt, som slogs med en huggorm?

— Den gamle ormen, ja! mumlade han.

Jag skyndade opp till milpålen och ned i det nedanför liggande, ganska djupa och branta stenbrottet. Någonting hvitt rörde sig dernere. Jag ropade fåfängt på Mäster. Slutligen bemannade jag mig och gick ner.

Jag hade gissat rätt. Den hvite katten qved och vred sig i en dödsqval. Ormens hufvud var afbitet: endast kroppen rörde sig ännu, men kampen skulle kosta båda lifvet — det var alldeles gifvet.

När jag kom upp igen, satt Mäster på milstolpen.

— Ni tordes inte gå ner der? sa jag.

— Men jag tordes heller inte gå härifrån utan att ha dig med.

— Det var som jag gissade — otäckt att se på för resten, fast det inte ska vara något så ovanligt. Både katt och orm hålla just på att dö?

Ett obeskrifligt, skärande jämmerskri hördes nere från stenbrottet. Mitt blod isades. Mästers haka darrade som han haft frossan.

— Det var sista sucken! sa han.

— Kanske!

— Nu ska jag tala om en historia för dig. Men se dig om — här fins kanske flera ormar. Den, som nu dernere har strukit med, hade kanske en maka. Det påstås, att hon inte får ro förrän hon hämnats — på skyldig eller oskyldig. Här är kanske deras bo just i milstolpen.

Jag flyttade mig ofrivilligt skyndsamt åt sidan.

* * *

Det kunde bli en lång, lång historia om lustans trälar, om sköflad hemfrid, brott och straff, nöd och död. Men jag ska göra den kort.

För tretti år se'n låg just här vid milstolpen en stuga — hon är raserad nu och de som bodde der ha funnit hvila i mullen för längesedan.

Det var Gustaf Tille och hans qvinna.

Tille troddes vara af tattarslägt — ingen kände hans föräldrar; hans hår var blåsvart, skäggbottnen som stenkol, ögonen mörka och gnistrande. Hans sätt var inbundet och tyst.

Hans husbonde var Mårten Stefansson, en förskräcklig man — som det på de tiderna här och der kunde finnas en och annan. En svärjare, supare, spelare, stygg mot fruntimmer och liderlig på alla vis. Han kallades »den gamle ormen». Han skulle en gång ha druckit ormablod.

Det berättas, att en gång skulle han ha öfverfallit Tille för att klå honom liksom han brukat göra med de andre drängarne; men Tille skulle bara ha ställt sig att se på honom, så Mårten hade blifvit alldeles förskrämd och inte vågat röra en fena

Hos Mårten tjenade också den vackra Amanda, som hon kallades af hela byns ungdom. Vacker var hon också i växt och ansigte, fast rent för galen efter dans och uteränn. Alla sprungo efter henne utom Tille.

En dag kom Mårten och sporde Tille, om hon inte hade lust att gifta sig med Amanda. Tille dröjde med svaret. »Du får huset vid stenbrottet med åkertäppa fritt på lifstid och arbete skaffar du dig nog!» sa husbonden. — »Har hon sjelf bedt er spörja mig?» sa Tille. — »Nääj, jag tyckte bara det skulle passa så bra för eder båda två — vi kunna ju för resten kalla in henne och höra hvad hon säger!»

Så skedde också och Amanda förklarade sig hågad. Men hon såg inte på Tille — kanske kände hon ändå att han spände de svarta ögonen i henne.

Nå, de blefvo gifta i rödaste rappet och flyttade ner i stugan vid milstolpen här. Det berättas, att Mårten, som gjort bröllopet för sina både tjenstehjon, vid afskedet hade sagt till den nygifte mannen: »Jag ska nog titta in om till er nå'n gång och se hur ni har det!» Men då hade Tille sett på Mårten med samma ögon som han gaf honom, då Mårten ville klå honom och så hade han sagt: »Den fattige kan ta upp en bröd bit, som har trillat ner från rikemans bord, ta upp den,

blåsa bort smutsen och hålla till godo — men hin ska ta den, som vill snatta den ur munnen på honom se'n den blifvit ren!»

Tilles lefde för sig sjelfva och man hörde just ingenting derifrån, men man pratade i tysthet ett och annat. Deribland undrade man så mycket, hvarför han så ofta låg nere i stenbrottet, han, som hvarken sågade ut grifflar eller gjorde skriftaflor.

En gång taltes det om att någon, som legat på lur, hade sett Tille ta fram ett tefat med mjölk och se'n hvissla på ett eget sätt: då hade flera ormar krupit ut ur ett hål och druckit mjölk och derunder hade Tille tagit dem med händerna och handterat dem som de varit dresserade.

Nå, en tattare kan man ju tro om hvad som helst — hvem vet, hvad de kunna? sa många, helst sådana som tro att tattrarne kunna spå i händerna. Många skakade på hufvudet. Men Tille hade från den tiden namnet »*Ormtjusaren*».

Ett dödfödt barn hade kommit till verlden en tid efter giftermålet der nere hos Tilles. Amanda hade blifvit sig alldeles olik: aldrig ute på dans eller skoj, utan blek och allvarsam, men ändå vackrare än förr i verlden. Tille var aldrig på arbete annat än hemma ikring och der umgicks ingen hos dem.

Så var det en gång ett par år efter Tilles giftermål. Tille var på rågslåtter hos Mårten Stefansson, men han hade beständigt ögonen på husbonden eller på sin stuga, som syntes från rågstycket. På eftermiddagen försvann Mårten helt hastigt och det dröjde inte länge förrän Tille också var som bortförd af vinden.

När han kom hem, listade han sig bort till norra fönstret, der en ruta var ersatt med ett stycke kardus-

papper. Här lade han örat till. Och då hörde han Amandas ängsliga stämma därinnanför:

»Dä ä riktigt skamligt att den, som vill vara en ordentlig och ärbar qvinna, inte ska få vara i fred för ett sådant der gammalt kreatur som ni är, Mårten — gå er väg. Tille vet alltsammans. För när barnet skulle komma till verlden, var jag rädd att jag skulle dö och så talte jag om alltsammans för honom. Han sa inte ett ord, hur mycket jag tiggde och bad om förlåtelse, fast det var då mer er skull än min, Mårten. Men när det så var öfver och barnet inte hade lif, sade han: 'Jag är heller ingen ängel och tur var det nog för ungen att han inte hade anda i näsan. Nu slå vi en streck öfver det gamla. Har Gud straffat dig, så behöfver inte jag göra det. Men kom ihåg, att om Mårten eller någon annan, eho det vara må, kommer mig i vägen, så kostar det både ditt och hans lif.' Så sa han. Och förrän jag gör både honom, som håller af mig, och mig sjelf, som också är glad vid honom, till olyckliga menniskor, ja — förr tänder jag eld på stugan här. Gå genast!»

Mårten bara skrattade.

»Du vet att jag, om jag bara rör vid dig, kan vira dig om fingrarne som en tråd — har du inte försökt det? Vet du inte att jag har druckit ormablod, så att jag har makt öfver alla kvinnor? Du vet hur det gick Eva, när den gamle ormen frestade henne?»

Då började hon gråta och bad honom på nytt gå. Men Mårten skrattade ändå otäckare.

I detsamma knackade Tille på dörren och ropade: »Amanda!» Om ett ögonblick stod hon i dörren.

»Tag mitt lif, om du vill, men jag är oskyldig!» sa hon, alldeles hvit af ångest och skalf som en asp.

»Hvad står på?» sa Tille och höll sig lugn. »Jag bara skulle be om Mårten Stefansson ville komma hem ett ögonblick genast — der är främmande!»

Mårten hemtade sig från sin förlägenhet. »Hur kunde du lukta att jag var här?» sa han och flinade. »Din qvinna håller sig bra — hon är nästan vackrare än förr i verlden!» sa han. Tille bara såg på honom och sköt honom ut genom dörren. Så vände han sig inåt stugan och sa: »Ta en skål mjölk med dig och kom så smått efter oss — var inte rädd!»

När Mårten hunnit ned midtför stenbrottet, lade Tille sin hand på hans axel, så att den gamle syndaträlen dignade ner och med förfäran såg Tilles gnistrande ögon.

»Jaså, du har druckit ormablod och har makt öfver alla qvinnor, du? Jaa, det kan man ha utan att ha druckit ormablod, så länge de äro lustans trälar. Se'n förslår inte sådant der, du. Men vi ska för ro skull ta och se ett slag hur stor din makt är öfver ormarne, du. Kanske *de* skulle tycka om att dricka *ditt* blod! Du gamle orm!»

Och stark som en björn släpade han ner Mårten i stenbrottet. På några ögonblick. Mårten var som förstenad af förskräckelse — han hade ju också hört talas om »ormtjusarens» konster. Och lite hvar äro vi några harar, när vi stå inför ormen, den lede frestarens första hamn och sinnebild.

Tille slängde omkull Mårten som en vante och skyndade tillbaka till vägkanten, der Amanda stod med en skål mjölk i handen, darrande, så att mjölken beständigt rann öfver åt alla sidor.

»Herre Gud i himmelen, Tille! Du har väl inte slagit ihjel honom? Jag svär vid lefvandes Gud att det var mig ovetandes och oviljandes som han kom — och

det var första gång han har varit inom våra dörrar. Gör oss inte olyckliga! Kommer du på fästning, tar jag lifvet af mig!»

»Tjut inte så förbannadt!» sade han. Men rösten var inte hård. Så grep han mjölkskålen och sprang tillbaka ner i stenbrottet.

Der hade gubben Mårten börjat resa sig opp och såg nu med förskrämda blickar på Tille, som kom tillbaka. »Herre Jesus, menniska! Hvad tänker du ta dig för?»

Och han vred sina händer, så det knakade.

Då hvisslade Tille på ett eget hväsande sätt, och om några minuter vimlade der fram en hel hop ormar ur en remna i stenbrottet, der de troligen hade sitt bo.

Mårten började darra, men kunde inte taga sina ögon från Tille. Tille sköt mjölkskålen bort till de krälande kreaturen, åstadkom derpå med tänderna ett besynnerligt skärande ljud, dervid ormarne blefvo retade, hväste och reste sig. Tille tog ett par och kastade på Mårten. Mjölken slängde han derefter långt bort — — —

Mårten vältrade sig rundt ett par gånger — så blef han stilla — — —

Tille tog den tomma skålen och gick hem. Till Amanda, som låg med hufvudet gömdt i sängadynan, men såg opp, när han trädde in, sade han ej ett ord.

Han bara satte skålen på bordet och gick sedan tillbaka till sitt arbete.

Man sökte gubben öfverallt i ett par dar. Ändtligen fick någon syn på honom nere i stenbrottet. Läkare eftersändes och förklarade att Mårten Stefansson dött af ormbett. Intet spår syntes å hans kropp af beskaffenhet att visa det någon misshandel af mensklig hand ågått honom.

Tille var vänligare än förr mot Amanda, men hon tynade bort. Troligen hade hon fått en obetvinglig fasa för sin man, eller räddes att han ej fullt förlåtit henne. Efter några år gick hon bort från honom och en späd, sjuklig son.

När Tille låg på sitt yttersta, bad han mig tidt nog titta in om till honom. Det gjorde jag, och en dag talte han om alltsammans för mig, ungefär som jag nu berättat det. Jag blef alldeles förfärad och ville han skulle sända bud efter presten.

Men han ville inte.

»Det var inte jag, som tog hans lif,» sa han. »Det var ormarne, som hämnades derför, att han druckit deras blod. Hade de inte rätt att hämnas, kanske, hva?» sa han.

— Hör nu, Mäster! sa jag. Jag tycker det här låter lite — lite märkvärdigt. Ska det vara sant?

— Ja, inte har jag ljugit ett ord — så talte Tille om det för mig. Och i kyrkboken, som du kan gå in och se i prestgården, der står tydligen, att Mårten Stefansson på n:o 23 dog af ormbett — enligt läkareattest.

— Nå, det kan väl vara. Men sjelfva historien om ormarne och — — —

— Akta dig! skrek mäster i detsamma.

Jag sprang opp. En orm ringlade sig ut ur milstolpen och ned mot stenbrottet under ett otäckt hvässande, då han hörde våra steg i gräset.

— Ser du! Hvad sa jag! Ve den som råkar ut för den här — den är ute och söker hämdens offer för den dödade makan, tro mig. Skynda dig — vi gå. Genast!

Det gjorde vi. Sanningen att säga sof jag just inte så mycket den natten.

"Den hundingens blåbärssoppan!"

— Pengar och lefvande Bäckaskogsål, Göingestutar och Willbattingabeväring är det inte godt att hålla reda på, sa skiftesgodemannen. Men lifhanken är inte stort lättare, den: jag har varit illa deran tidt. Jag har ätit ihjäl mig på stenkakor, drunknat på isen vid Norre vall i Kristianstad, fått en qvarnvinge bland ögonen, burit ett lutfiskben i halsen i fjorton dagar och haft två svärmödrar. Är det inte ett under, att jag lefver, så vill jag inte heta Valdemar.

Mest märkligt var kanske, att jag begick mig en gång, när jag var på hemmansklyfning oppe i Göinge härad med ingeniör Schalin, som nu är borta i grafvens mull. Det var en förfasligt treflig karl, snäll och vänlig, och der fans inte en tandhaspa till käring, som inte blef mild som en morgonmjölk, bara han såg på henne. Derför blef man alltid så glad, när han kallade till förrättning — si, jag skall säga: det är ju precis som gille, när de ska ha »tufvohoppare» eller »mossatrampare», som Schalin brukade säga. Och går man hemma och trampar år från år, så är det lite ombyte att få främmande mat ibland.

Men der i Göinge härad var det annat än gille — käringen hade troligtvis liten spiskammare, och inte lik-

nade hon en matgumma heller — hennes händer sågo ut som hon stått och valkat blåa ullstrumpor i alla sina dar. Tvi! När Schalin hade sett henne, kunde han inte få ner annat än löskokta ägg der, och det tog slut, när han hitte kycklingar i dem. Första middagen fingo vi kokt sill, som allaredan »ångrade», att hon åkt så långt på »rullebör», och i stället för ättika vankades utspädd svafvelsyra. På qvällen for Schalin till Helsingborg och åt, och vi gode män gingo till en bekant en half mil derifrån och snyltade oss till ett »räfvamätte».

Käringens uppsyn blef lika sur som den kokta sillen, när vi rymde så der, och da'n derpå sa hon, att hon skulle bjuda på nå'nting fint, när vi komme hem. Hvad vi blefvo glada och — hungriga se'n en hel timme i förväg! Vara »god man» och svälta är inte godt — usch då! Men gillesmat — si, det kan fröjda en skånsk gubbasjäl! Ja, kroppen också, för den delen.

När solen började dala, bar det af hem — det gick så hundingens lätt, så att vi gode män voro en half fjerdingsväg före — se, magen var inte till hinders. Så togo vi oss en sup — eller två kanske — till det härskna smöret, och se'n kom käringen in med ett fat, som rök.

— Se, här är kristnagillesmat! grinade käringen förnöjd.

Ja, bevars väl! Inte för det jag nånsin har varit kär i blåbärssoppa — för det var det — men det är då bättre än sur sill och ägg med kycklingar i. Och innan Schalin hade fått linierna insatta på taflan, hade vi nästan tömt fatet. Se, min kamrat, Per Persson, hade en magtrumma, som visst rymde ett helt ankare.

När Schalin hade tagit de första skedarne, grinade han illa och sprang opp.

— Är mor rent galen? Der är ju erg i soppan — den är kokt i oförtent kärl! Qvinnan blef eländig,

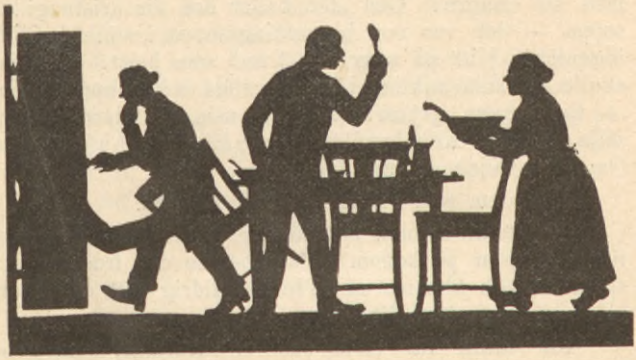

men hvad var det emot hvad vi blefvo, stackare, som hade satt i oss ett helt fat! Alla foro vi på dörren och snart var faran öfver för Schalin och mig, men värre var det för Per. Han svettades som en ost i solsken,

— Det var då väl också tjyfvingen!» sa han. Jag tror inte jag har ätit sådant slabb på tie år — de eländige gubbarne, som inte kunde låtit sämjedelningen gälla, så hade jag sluppit det här! Hade jag bara blifvit hemma — i dag ha vi lax till middag! Ååh!! Vet inte ingeniören nå'n bot? Undras om inte en sup skulle vara bra? Hva?! Jaså, mjölk! Hit med mjölk, käringskorpa, *Silbodalska!* Ååh! Fins det inte i huset? Hva tjyfvingen ska ni ha landtmätare för, om ni inte har annat än gift att ge dem! Kan du inte valka mig, ditt fä? sa han till mig.

— Inte tror ingeniören jag stryker med? sa han till Schalin. Det skulle då vara tjyfvingen så otrefligt! Ja, när jag i min tid mer ska smaka blåbärssoppa, om jag blir aldrig så gammal, så — — Åh, åh! Jag kan

inte stå längre! Och det kallar hon för kristnagillessoppa — det var nog begrafningssoppa i stället! Ack, ingeniör! Hitt på något — hvad som helst! Och jag skulle ju hålla auktion i nästa vecka och boupptecknings — tjyfvingens grytor! Att de usla handlarne ska få sälja sådana! Alla handlare borde hängas! Åh, ingeniör! Om jag sväljde en buss?!»

Men den, som visste råd, var Schalin.

— Gapa! sa han, och så blåste han en dugtig pust rök i halsen på honom. Per hostade och frustade och sprutade, och blommorna hade väl aldrig sett ett sådant blåbärsspringvatten förr.

När faran var förbi och vi skrattade, kom gumman ut.

— Inte kunde jag tro, att grytan var galen, sa hon. Förlåt mig, åh, förlåt mig! Men det var de raraste blåbär i verlden — det är ju fasligt att en ska slå sådan mat i svinatråget! —

— Gör inte det! sa jag, för då får jagu grisen en salig hädanfärd!

— Hva, hva? Är — är du galen? I dag är då allting förgjordt — gick jag nu inte och slog det dit för att inte det skulle spillas? Den hundingens blåbärssoppan! skrek hon och sprang ut.

Som väl var, begick grisen sitt lilla lif. Och utan tobaksrökskur.

Men på qvällen gaf jag mig af hem och skaffade en hel kappsäck oförderfvad mat till oss.

— Tag dig nu en ordentlig sup! sa jag till Per morgonen efter. Det är tie år gammalt — skölj ner den hundingens blåbärssoppan!

— Prat, sa Per. *Inte kan brännvin bli tie år gammalt!* —

— Nej, inte hos dig! sa jag och skrattade, för Per lät inte den varan mögla hos sig.

— Gå nu inte och läs *ve öfver värden för den förergelsens skull!* sa Schalin, som gerna witzade ibland.

Men hvar gång jag hör talas om erg, perlar det på pannan på mig — jag tänker på *den der blåbärssoppan.* Jag har heller aldrig se'n kunnat tåla kopparpengar — tacka vill jag sedlar! sa skiftesgodemannen.

På graföl.

Skuggbilder från 1860-talets början.

— Nu har vår Herre tagit »husbonden», sa min mor, när hon kommit in om dörren och lagt samman sitt kyrkoförkläde samt stoppat det ner i kisteläddikan.

Med dessa ord började skolläraren i Hönslösa en gång sin skildring af ett barndomsminne.

— I sådana saker kan ingen menniska döma — helst när det är fråga om en, som har lefvat som han har gjort, sa far långsamt. Och derpå tog han af sig mössan såsom alltid, när talet föll på andeliga ting.

— Jaa, det förstås. Värre varelse än han var, förstås — — —

— Små grytor ha också öron! sa far och kastade en menande blick på mig.

Det der talet om mina grytöron förargade mig verkligen inte så litet. Jag var ju nyfiken som man gerna är det vid tio års ålder — och ännu längre fram. Jag kilade alltså ut i bakhuset, återvände på tå till stugudörren, lade örat till nyckelhålet, hörde några ord, som jag dock ej förmådde urskilja, och — fick med detsamma en »vinge», så jag »såg sjutti sjustjernor». Dörren gick nämligen utåt.

— Jasåå! Du står och lyss, din knippel! sa far.

Men hvad han mer sa, vet jag inte, ty som en pil försvann jag ut och gaf mig i färd med att röra samman äta åt grisen. Det var mitt vanliga sätt att försona min barndoms fel.

Derute försjönk jag snart i funderingar öfver den stora nyheten, som inte var utan sin betydelse för mig. Far skulle säkert till begrafningen komma att sy eller åtminstone lappa och laga en hel del skodon, och den, som skulle bära dem hem, var jag, förstås. Det skulle allt inbringa mig åtskilliga goda mål — utom hvad bondqvinnorna kunde skicka hem till mor af »förningen». Mmm!

»Husbonden» rådde om jorden, på hvilken vår lilla stuga stod, och far så väl som mor gjorde åtskilliga dagsverken årligen för rättigheten att ha den gamla huskulan stående der. Arbetet var hårdt på det stället: när far stått och »stuckit opp» råg der en dag, låg han oftast efteråt sjuk i två, tre; och för stackars mors dagsverken legdes gemenligen, enär hon alls inte skulle stått ut med att följa en slåtterkarl på råghösten eller ta upp torf i mossen. Jag hade alltså fått den uppfattningen, att husbonden var en svår man, och jag tror nästan att jag smått tviflade, huruvida vår Herre egentligen varit så angelägen om att ta honom opp i himlaglädjen.

Han hette Stenkil Holgersson och var en stor rödbrusig karl, som skelade smått med ena ögat, hvilket gaf honom ett på samma gång illmarigt och »skojtigt» utseende. Mig brukade han gerna om söndagarne ge en halfannanstyfver eller dylik mindre slant, när jag på kyrkogården läste upp hvad som med anglosaxiska bokstäfver stod »flakturadt» på hans fars och öfriga fränders grafvårdar. Hans egen skicklighet i innanläsning sträckte sig nämligen — så som då mestadels förhållandet var

med allmogen — icke öfver den vanliga »svenska tryckstilen» och sjelfva den latinska var för honom »hebreiska» liksom den vanliga, engelska skrifstilen, hvaremot han nödtorfteligen kunde läsa en revers, skrifven med gammal »svensk skrifstil».

För öfrigt var han gemytlig.

— Du spelar ju psalmodikon? sa han en gång till mig, när jag kom dit för att träffa far, som var der och sydde.

— Lite, medgaf jag blygsamt.

— Kan du »Gubben Noach» ännu? sporde han skrattande.

Jag glodde stort.

— Eller »Joachim uti Babylon», hva? Eller »Amanda gångar sig ner i dalen»?

— Han spelar bara psalmer och känner inte till sådana ogudaktigheter.

Min fars röst var sträng, men Stenkil bara skrattade.

När vi så gingo hem om qvällen, far och jag, sporde jag:

— Hvad är »Gubben Noach» för någonting?

— Det är en visa! sa han kort.

— Hvad står der i den? tillade jag något tveksamt.

— Det är syndiga smädelser om bibeln, och får jag höra dig sjunga den, får du smörj — kom det ihåg! Sådant lär sig inte ett Guds barn.

— Kan far den? Efter far vet hvad der står!

Han blef lite flat — det såg jag tydligen.

— Jag har glömt den för länge se'n — der var ingen, som varnade mig för att lära den!

* * *

Jasåå! Så nu var »husbonden» död? Jag kunde inte låta bli att undra hvad han skulle säga, när vår Herre sporde honom om han kunde »Gubben Noach». Kanske skulle han säga, att han också hade glömt den. Det var ju inte omöjligt — det visste jag ju genom far.

På begrafningen skulle nog mor och far vara med — månne de också skulle ha med sig hem någon sockerkaka? Den som bara inte hade haft syskon, så hade man nog kommit med — kanhända? Men alltid skulle jag stackare sitta hemma och passa dem, och ende glädjen jag hade för min möda, var att jag fick stryk af far och mor, när de otäcka ungarne under deras bortovaro hade spräckt ett kar eller slagit bulor i pannan. Det är just en skön förstfödslorätt!!

När faster Bengta ett par dar efter kom på besök, började mor och hon tissla och tassla om »husbonden», men hur jag än spetsade mina grytöron, lyckades jag ej uppfånga annat än några spridda ord.

Så en qväll, då vi barn tidigt gått till sängs, vaknade jag helt hastigt vid det mitt namn nämndes. Jag låg alldeles stilla och höll ögonen slutna. Hjertat bankade så, att jag var rädd att mor eller far skulle höra det, der de sutto och arbetade vid tranlampans plirande låga. Nu skulle jag väl få höra nå'nting — ändtligen!

— Jo, du far! sa mor. Ringaren sa särskildt att vi skulle ta Per med, och jag tycker det kunde göra pojken godt att en gång komma ut bland folk. Han går så ensam här hemma och får aldrig vara samman med jemnåriga. Söndagskläderna hans ä både hela och rena, och du lägger snart en klacklapp på hans läderskor — så ä de som nya.

— Jag är bara rädd att han skall få höra något ogudaktigt: han är så lättnimm att lära allting, och tids nog kan han få smaka på kunskapens träd på godt och

ondt. Ett ohöfviskt ord kan gå in genom det ena örat och ut genom det andra, men det skall ändå tvärs igenom hufvudet, säger ordspråket. Och på den begrafningen kommer der nog både svarta och gråa, Stenkils gamla stallbröder och sådana der sällar.

— Kan väl så vara. Men jag är rädd, att en kan hålla barnen för mycket inne också. Den som aldrig har suttit i båt, har lättast för att kantra, du!

— Ja, gör som du vill, mor! Ta hit skorna, så ska jag fiffa opp dem genast — kläderna får du ta på din lott.

— Det var snällt, far. Det är en dugtig pojke: godt ser han ut och för sig riktigt honett alltid — — —

— Tyst, mor! Han kan vakna: låt honom inte höra sådant — han kan tids nog bli fåfäng. Jag såg i söndags, innan han skulle gå i kyrkan, att han stod och benade håret ner i nacken liksom ryttmästaren brukar. Sådant är af djefvulen.

— Åh, der ligger ju ingenting ondt i det att pojkstackaren vill vara snygg. För resten sofver han nog som en stock. *Per!* Der hör du sjelf, far! *Per! Vill du ha en bit spickepölsa?* Inte ett ord! När han inte svarar, då han hör talas om pölsa, så sofver han — var lugn för det.

Den, som inte sof, var allt jag. Men fast det var svårt att låta pölsan gå sig förbi, teg jag och låg med ögonen lyckta.

— Undras mig, sa mor med lite saktare stämma, om Nelly ska vara med på begrafningen? Eller ungarne hennes? Jag sporde ringaren, men han låtsade, att han ingenting visste, det illmariga lifvet. Det är ju inte godt att gå kusinen förbi, men inte är det heller så rart för enkan, som har fått tiga och svälja så många år — — —

Schtschiii!

Det var jag som nös — och fast jag drog dynan tätt kring munnen, var det naturligtvis slut med samtalet. Usla nysande! Som skulle komma precis när de började tala om »husbonden» och hans affärer! Åh, hvad jag var förargad. Och den der Nelly — det var väl hon som bodde för sig sjelf och alltid hade så fin, hvit nattröja på, när hon stod ute i trädgården! Usch! den näsan har man då aldrig annat än otrefnad af.

* * *

Den stora dagen var inne.

För första gången i mitt lif skulle jag bevista en begrafning.

Jag var uppe redan klockan fem på morgonen, blankade allas skor, tvättade mig, så att jag sken som en nyskurad kastrull både framför och bakom öronen, fick talrika förmaningar angående sättet att skicka mig, äta med gaffel och »snoppa näsan», dränkte håret med dricka och slätade det, så att det låg som limmadt intill pannan. Ett tafatt försök att åstadkomma tupé och »husarkrokar» inbragte mig ett slag på fingrarna och en allvarlig förmaning att undfly frestarens garn.

Vid ankomsten till gillesgården välkomnades vi af »talemannen», en undantagsgubbe, afdankad nämndeman, som brukade tjenstgöra som värd vid alla större begrafningar och bröllop. Derefter fördes vi in i en kammare, der kaffe bjöds med dopp samt rom till karlarne och vin till qvinnor och barn. Jag blef derefter uppmanad att gå ut i ett mindre rum, der åtskilliga ungdomar redan voro i full fart med att slås, nypas och ge hvarandra öknamn.

Min ankomst väckte en viss uppståndelse.

— Se, der ha vi Sankte Per! sa en.

— Är det den helige skomakarepojken? frågade en annan.

— Han, som läser bordsböner för grisen innan han ger honom ätan?

— Är det där hemväfdt?

Och dermed nöp mig en lymmel i benet, så att jag fick tårar i ögonen.

— Han, som står och sjunger »Nu tystne de klagande ljuden» för hönan, när hon ska värpa, hva?

— Har han prestkrage på?

— Han ska kanske vara klockare här i dag — han kan ju psalmboken utantill.

— Han har visst smort håret med blanksvärta! Eller ägghvita!

Så haglade det rundt omkring mig.

Men när snickarens Mårten knäppte mig på näsan, höjde jag armen och hade säkert gett honom en okristlig sinkadus, om jag inte just fått se hur far stod i dörren, helt blek.

— Kom, Per! sa han. Det står skrifvet: »Sitter icke der de bespottare sitta!»

— Hör på skomakaren: han messar! sa en med låg röst.

Men jag gick bort till far, glad att ha sluppit undan.

Så bjöds der en sup med sockerbit till de äldre och konfektpinnar till oss yngre. Och derefter gingo vi in i nästa rum, salen, der den döde låg, pyntad och hvitklädd med lavendel kring hufvudet, psalmbok å bröstet samt en liten sax under hakan. På ögonlocken voro ännu märken efter de stora kopparsexskillingarna, med hvilka man slutit hans ögon strax efter det han uppgifvit andan. Der luktade ohyggligt, så att jag kände

qväljningar, och den döde syntes mig hemsk: hans fordom så rödbrusiga anlete var nu vaxgult med stora, blåa strimmor.

Hvar och en gick i tur och ordning bort och såg på honom och lutade derefter ansigtet ner i handen såsom till en tyst bön. Jag gjorde som de andra, men kom att glutta mellan fingrarna och märkte då, att rundt om halsen under svepningsskjortkragen var en blå rand i huden.

I sommarstugan togo sig alla en bit smörgås och en sup — äfven gummorna. Och med förvåning såg

jag, att far också tog en: hemma fans aldrig något starkt, och jag hade tidt hört far med ringaktning tala om den, som brukade bränvin.

Somliga af pojkarne svepte ock supen med kläm, fast de skulle låtsas grina illa.

Efter en stund strömmade alla till salen: hammarslag hördes och kistlocket påspikades. Alla sökte opp sina höga hattar, och så hördes talemannens skrälliga stämma. »Utbäringstalet» skulle börja.

Jag har hört det så tidt se'n att jag kan det nästan utantill — det var i det stora hela sig ganska likt: endast namn och sådant ändrades. Jag skulle tro att det löd ungefär så här:

»Älskade medkristne af denna och angränsande kristliga församlingar! Allt kött är hö och all dess härlighet är som ett blomster på markena, som profeten säger i Salomos höga visa. Dessa vår dyre återlösares sannfärdiga ord lägga vi i dag på allas sinnen, när vi stå redo att ur detta stilla tjäll till grafvens sista hvilostad åtfölja välaktade, redlige och gudfruktige hemmansegaren och fordom tjenstgörande fjerdingsmannen Stenkil Holgersson, som i sitt femtiondefjerde lefnadsår hemkallades af dödens bart huggande svärd och skarpa pilar och lemnar vid sin sörjande bår maka och barn efter endast några dagars sjukdom. Han skall nu bäras ur det hus, der han verkade medan dagen var — natten kommer, då ingen kan verka — och han säger oss i dag ett ömt farväl genom mina ringa läppar. Men vi som här på jorden bo, skole alltid redo vara — vi måste ock hädanfara. Och sedan vi nu med dessa enkla, trösterika ord hafva tagit afsked af vår dyre vän, vilja vi vända oss till den ensamma makan, den sörjande turturdufvan, att hon icke skall sörja såsom de der intet hopp hafva. Ty de som i tårar så, skola i glädje uppskära. När våra kära hädangångna stå på andra sidan Jordan, äro alla deras fel och brister förgångna och endast deras dygder skina såsom stjernorna under himmelen. Så har han gått att mana godt för dig, du klagande maka, och för eder, I fyra qvarlåtna barn, men I skolen se honom åter på den stora dagen, då ingen gråt skall vara mer. Och nu fatta vi hans sista hvilorum och bära honom ut att blifva jord igen såsom han varit hafver, och vi som stå sörjande vid hans

läger slå oss för vårt bröst och sucka med psalmisten: 'Min jämmer nu en ända har'. Makan gjuter sin sista tår och säger: 'Min hvilotimma ljuder En gång, den sista gång.' Och sedan vi jordat den käre aflidne i mullen, samlas vi åter här för att dricka hans graföl, trösta hans sörjande maka och uppbygga hvarandra med kristliga betraktelser inbördes. Amen.»

Jag mins än, att jag fann talemannens kristliga ordvändningar lite besynnerliga, men undrade ingalunda, att qvinnorna greto och snyftade. Jag gjorde sjelf på samma sätt och fann det högst upprörande, att en af pojkarne halfhögt sa under talet, när det var fråga om att »husbonden» nu skulle bli till jord igen:

— Nu är det slut med toddypimplandet.

— Der han kommer, får han nog vattnet varmt, hviskade en annan, som dock hasteliga blef röd och stum, när far tog honom i örat och nöp till. Ordentligt — om jag känner fars fingrar rätt.

* * *

Så gick färden till kyrkan, der liket jordades. Presten höll ett långt tal om den hädangångnes dygder och verksamhet i församlingens tjenst. Derefter samlades alla i kyrkan, och efter gudstjensten bar det af till sorgehuset.

Efter mycket krus blefvo ändtligen alla slägtingarna bänkade efter ålder eller slägtled. Vi ungdomar skulle äta i kammaren, men far tog mig med ut i sommarstugan och satte mig mellan sig och mor. Och det var jag rätt glad för.

Middagen var den på orten vanliga: pepparrotskött, köttsoppa med katrinplommon och sviskon, lutfisk, hönsstek, fläsk med bruna bönor, risgröt och kakor. Emellan

rätterna bjöds bränvin och »vin» — ett slags »scharryvin» till en krona kannan.

Presten var förhindrad att komma strax efter han hade »sist messa» i annexet och derför höll talmannen »minnestalet».

Så här ungefär:

»Ärade gäster och dyre medkristne!

Vi hafva nu vederqvickt oss med mat och dryck rikeliga uti detta gästfria hus. Fordom satt dess hufvud på högsätet, delande sina håfvor allom, fränder och oskylde, fattige och rike, i glädje och gamman. Nu är han icke mer bland oss. Vår dyre vän Stenkil Holgersson har gått till de sällas land, och från sitt tysta hviloläger i grafvens djup skådar han nu ned på oss alla, bedjande att vi icke sörja, utan vaka och bedja än en liten tid. Nu dricka vi för hans minne. Han var en ärans man, glad och vänsäll, fröjdefull i hoppet, tålig i bedröfvelsen, arbetsam och hjertlig, hugnesam make och outtröttlig som fader. Derför sörja vi alla. Men vi vilja minnas honom som vänner, och kärleken är starkare än döden. Derför skall Stenkil Holgerssons minne länge lefva på jorden från slägte till slägte, fastän hans kallnade stoft är upptaget till de ljusa rymder, der stjernor blänka och der åskan går hans bud. Denna skål drickes för vår aflidne väns kallnade minne!»

Jag förstod inte då, hvilken röra detta var, utan orden *kallnade minne* och *ljusa rymder* m. fl. dylika grepo mitt känsliga sinne och kommo mina ögon att på nytt flöda öfver.

På eftermiddagen kommo prestens, fördes in i salen att spisa och trädde sedan ut bland gästerna, hvilka nu redan fått toddyglasen klara och ett par sjaskiga kortlekar fram. Far deltog icke i spelet eller toddylagen, utan satt tyst och fundersam. Jag höll mig mest i hans

närhet, ty pojkarne behandlade mig hårdhändt, så fort de kommo åt.

Vid niotiden på aftonen åts »merafton» och då höll presten ett nytt tal till Stenkil Holgerssons ära. Det var idel rosor — så mycket mins jag. Ordalagen ha fallit mig ur minnet deremot.

Så mycket tydligare står för mig hvad som sedan inträffade.

Den gamle ryktaren hade synbarligen fått flera toddar än han förmådde bära och med ens reste han sig opp, stöflade bort midt på golfvet och började tala.

»Prosten har hållit tal här i dag och talemannen har hållit tu tal. Det är lärda män, som kunna hålla tal — derom är inte tu tal. Men jag är allenast en ringa tjenare och icke värdig att upplösa deras skotväng. Men jag vill säga några ord om min husbonde Stenkil Holgersson, för så var hans namn. Jag kände honom från perm till perm och der sitter en till, som kände honom från perm till perm — det är mor, som nu är en sörjande enka. Och prosten och talemannen ha strött rosor på husbondens mull och sagt, att han var en ärans man och en gudfruktig man, och det är folk, som förstå sig på att hålla tal. Jag är en olärd man och en ringa tjenare, men jag ska säga ett sanningens ord om Stenkil Holgersson, så var hans namn. Och de som äro af sanningen skola höra mina ord och förstå sanningen, ändock jag ej är af de skriftlärde. Och det ordet lyder så: Stenkil Holgersson var en fähund — det var hans namn och det var han. Det vet jag och det vet mor der.»

Der blef oro i lägret — det vill jag bara säga.

Presten reste sig blossande och sa:

— Stridsberg är drucken — led ut honom!

Flera personer rusade bort och fingo den gamle stackaren i kragen, och i ett huj var han utfockad.

Jag såg nyfiken på enkan. Hon satt lugn som om ingenting hade händt eller som hon varit stendöf. Det såg nästan ett ögonblick ut som hon varit pint af skratt.

Om en stund var den yra glädjen åter i full gång. När jag lite senare smög mig ut köksvägen, hörde jag två röster i det mörka brygghuset. Jag kröp ner bak den inmurade kopparkitteln och lyddes. Af alla krafter. Småningom kunde jag urskilja orden.

— Det är emellertid nog så märkeligt att den ende, som talte sanning, blef utledd, men de, som stodo och skrymtade och ljögo vid grafven och det dukade bordet — de sitta qvar som de inte ljugit inför dödsängelns anlete.

— Åh, det är ju så vanligt här i verlden, kära du!

— Nog vet både prest och taleman, att Stenkil hvarken var gudfruktig eller sådan han skulle vara mot den han svor trohet i lust och nöd en gång. Det vet du nog, du som alla andra, att någon piga, som var rädd om sig och sin heder, kunde aldrig stanna der; och att han har haft Nelly, sin kusin, till frilla, är allom kunnigt. Hon är heller inte bjuden till begrafningen i dag — enkan sa *nej* bestämdt och sa, att om Nelly komme ändå, skulle hon sjelf leda ut henne inför alla menniskor. Då tordes hon inte tränga sig på, det kreaturet.

— Men vet du, att han egentligen inte skulle fått ligga i kristen jord om han inte varit så rik så de kunde tystat ner det, du?

— Hv — hvad säger du, menniska lilla?!

— Han hängde sig, du. *Hängde sig.* Fast de fingo ner honom innan han var kallnad riktigt. Den sista tiden har han gått full från morgon till qväll, fast de försökt dölja det för främmande, och nu hade han nog

dillerium, som dä ska heta. Kanske det också var samvetsqval.

— Hm, det der vet väl då inte presten? Atminstone!

— Jaa? Presten är nog skyldig Stenkil bra med pengar. Och när han fick veta att de skulle efterskänkas — efter hvad Stenkil uttryckligen hade sagt på dödsbädden, så behöfdes der väl inte mer för att han skulle tro att Stenkil dött som en rättfärdig man. Hm? Annars var det nu till presten som hustrun först gick, när hon fick nys om det der med Nelly. Inte taltes der väl heller om mer för presten än hvad som precis behöfdes — en kan säga sanning på många vis. Jag var sjelf med när liket sveptes och det har en blå ring omkring halsen, du!

— Jojo — gamle ryktaren hade nog rätt. Också hade han en gång i verlden ett godt öga till henne, som Stenkil se'n tog från honom. Måntro kärleken har skarpt öga liksom Herren Gud! Men tyst, någon kommer.

Så blef det tyst. Steg aflägsnade sig. Om en stund kröp jag fram bak kitteln — det gick rundt i hufvudet på mig, och det gnistrade för ögonen som jag hade ansträngt dem i kolmörkret.

Jag undrade om far visste allt det här. Jag gick bort till honom och sporde om vi snart skulle gå hem.

— Jo, mitt barn — när som helst. Men att du redan är trött på stora verlden efter första försöket?

Och han log vemodigt, men bröt strax opp, sökte upp mor och tog afsked just som dansen började komma i gång.

— Nå, tyckte du det var roligt i dag, Per? frågade han mig halft skämtande, då vi voro hemkomna.

— Jag vill aldrig gå på begrafning mer! förklarade jag bestämdt.

— Men hvarför det, mitt barn? sa mor förvånad.

— Nehej! För det att — att — att pojkarne smädade Gud och Er och mig och presten ljög och talemannen ljög och — och den ende, som talte någon sanning, det var ryktaren och han blef utkörd.

Far och mor gapade och sågo stint. På mig och på hvarandra.

— Är du — är du ifrån vettet, pojke? Smädar du din själasörjare?

— Jag vet — vet alltihop. Om både Nelly och hennes oäkta barn, och att presten var skyldig honom pengar — och att han har haft dilleriumsfyllerisjuka — och att han har hängt sig. Jag såg sjelf den blå randen under skjortkragen. Jaha! Och allihop visste af det, fast ingen låtsades om ett dugg — för att de skulle få äta god mat. Visste ni det också?

Ingen svarade direkt på min fråga, men far bytte om kläder och satte sig se'n att läsa det vanliga aftonkapitlet i nya testamentet. Fast han annars alltid gick i ordning, valde han den qvällen Matthei sjunde, som börjar med orden: »Dömer icke, så varden I icke dömde!»

Jag förstod piken, men det tillfredsstälde mig inte rigtigt att sanningen kan handhafvas si så der. Men så var jag ju bra ung och det var mitt första steg ut i lifvet.

När far på qvällen — som han kunde göra någon enstaka gång — sa: Godnatt med dig, Per, och sof godt, min son! tillade han med synnerligt vek stämma, följande ord:

— Den som allvarligt är betänkt på sin egen själs frälsning, har hvarken tid eller lust att höra på hvad

klaffare säga om sin nästa. Domen är Herrans och hör du något ondt, säg det icke efter! Om du inte skall vittna inför öfverheten!

Dermed var allt vidare tal om den saken afklippt, men fast jag nu måste bära allt inom mig sjelf, så spökade det gillet länge i hufvudet på mig och höll mig vaken många nätter.

Han hade rätt, far, när han för mor den der natten då jag låg vaken, talte om ordspråket: Mycket kan gå in genom det ena örat och ut genom det andra, men det skall i alla fall tvärs igenom hufvudet.

Och der stannar ja min sann mycket qvar ibland. Mycket mer än många föräldrar, målsmän och lärare tro.

Se'n har jag varit på många graföl och på många andra stora högtidligheter. Jag har sett en skymt af sanningen ibland, men i de stora festtalen bär väl den fortfarande ett täckelse för sitt anlete. Det är kanske nödvändigt — Israels barn kunde ju inte se på Moses ansigte, när han hade talat med Jehovah, sanningens källa. Vi se ju alltid endels och profetera endels. Det är kanske inte så sällan som en hädangången inom sig kämpat ganska svåra strider för att bli sådan som samvetslagen sagt honom att han borde vara. Han har af flera orsaker aldrig blifvit det — nå väl. Då ger ju minnestalaren sitt erkännande åt hans ideal. Det är kanske ändå det bästa hos menniskan, och ett sådant har väl hvar menniska någon stund i sitt lif åtminstone.

— Hör nu, Mäster! sa jag. Släta nu inte för mycket med hartassen: då blir sanningen alldeles hvitmenad, rent oigenkänlig.

Hönslösa skollärare log.

— Den klassiska forntiden sa: »Om de döda intet annat än godt!» Jag tycker bättre om Matthei sjunde. Det gör mer trefnad bland de lefvande — om det efterlefves.

Utom när så här nå'n gång man talar om en historia för en, som vill berätta den om igen, förstås.

Innehåll.

En gammal psalmbok 3

Hon rådde inte för det 13

Fajers friarebref 24

Sy-Malenas gås 35

Den gamle ormen 46

"Den hundingens blåbärssoppan!" 55

På graföl 60

På Albert Bonniers förlag ha förut utkommit af

HENRIK WRANÉR:

Stuesnack och Stätteslams. Drag ur skånska slättbons lif. Med 10 silhuetter och en omslagsvignett af *Ernst Ljungh.* 2:a uppl. 75 öre.

»Man skall vara *antingen förstockadt dum* eller *ohjälpligt blaserad* för *att ej höra dessa berättelser med nöje.*»

(Sydsvenska Dagbladet Snällposten.)

»Vill man ha sig *ett godt skratt*, bör man läsa den boken.» (Ystads Tidning.)

Gårafolk och Husmän. Bilder ur allmogelifvet i sydöstra Skåne. Med 13 silhuetter af *Ernst Ljungh.* 1: 25.

»En *liten förträfflig bok, full af äkta folkhumor*, — en liten *litterär njutning* af verkligt *sund realism*, kryddad af *den mest tokroliga* omedvetna komik.»

(Sthlms Dagblad.)

På Albert Bonniers förlag ha förut utkommit af

HENRIK WRANÉR:

I skånska stugor. Små bilder ur folklifvet i östra Skåne. Med 12 silhuetter af *Ernst Ljungh.* 1: 50.

»Det verkliga lifvet tecknadt med *älskvärd humor.* Vi anbefalla boken såsom en *synnerligen värdefull läsning.*»

(Svenska Dagbladet.)

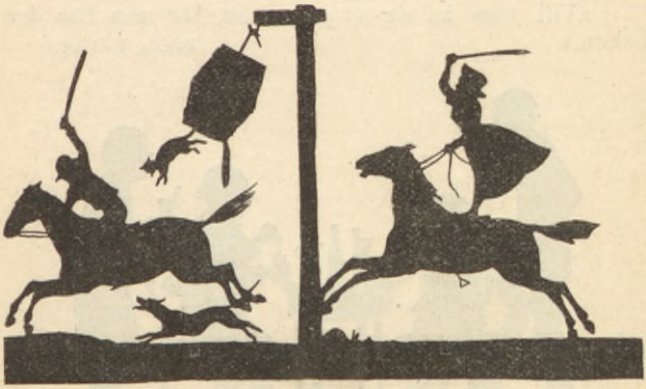

Hvardagsmat och Gilleskakor. Bilder ur lifvet på skånska slättbygden. Med 9 silhuetter af *Ernst Ljungh.* 1 krona.

»Man ömsom skrattar, ömsom får vått i ögonen vid läsningen.» (Göteborgsposten.)

En ulf i fårakläder och andra skånska folklifsbilder. Med 9 silhuetter af *Ernst Ljungh.* 75 öre.

»Wranér är en ypperlig humorist. Känsla och ädelhet äro grundvalen för hans diktning.»

(Hernösandsposten.)

På Albert Bonniers förlag ha utkommit följande arbeten af

Svenska Humorister:

BENZON, KARL, *Kring Lundagård.* Grotesker ur studentlifvet. 60 öre.

BONDESON, AUG., *I Glimminge och Kröplinge.* Allmogehistorier. 2: 50. — *Smålandsknekten.* Folklustspel i 3 akter. 1 kr.

FALK, HUGO, *Krigarlif i sommartid.* Militärhumoresker. 1: 25.

FRÖDING, GUSTAF, *Guitarr och Dragharmonika.* Mixtum pictum på vers. 2:a uppl. 2: 25; inb. 3: 25.

Karl Petterssons öden och missöden beskrifna i brefform af honom själf. 1: 25.

PALMÆR, H. B., *Eldbränder och gnistor.* Humoresker. Samlade och utgifna af *A. Ahnfelt.* 3:e uppl. 3: 50; inb. 4: 50.

SCHULTZ, J. G., *Värjhugg och nålsting.* In- och utfall i zigzag. Med författarens porträtt och lefnadsteckning af *B. Schöldström.* 2 kr.

Skämthistorier och muntra anekdoter. Humoresker, roligheter och infall af *Kapten Mensch.* Med talrika lustiga teckningar. 10 olika häften à 25 öre.

STRINDBERG, AUG., *Från Fjerdingen och Svartbäcken.* Studier vid akademien. 1: 25.

Svenskt Skämtlynne, folklifsbilder, anekdoter m. m. samlade af *Oscar Svahn.* Med teckningar af *Liljefors, Ljungh* m. fl. 16 olika häften à 25 öre.

TAVASTSTJERNA, KARL A., *Korta bref från en lång bröllopsresa.* 2: 25. — *Kapten Tärnberg* med flera berättelser. 2: 25.

TELLANDER, K. O., *Allmogelif i Vestergötland.* Folklifsskildringar, sagor och sägner, visor, skrock och ordspråk. 1: 25.

THORD BONDE, *Våra öfverliggare.* Akademiska studier. 2:a upplagan. Med många teckningar af *Bruno Liljefors.* 3: 75; inb. 5 kronor.

WAHLENBERG, ANNA, *Hos grannas.* Skisser. 1: 75.
— *I hvardagslag.* Skisser. 2: 25.
— *Tolf.* Skisser. 2 kr.

WEILAND, P., *Göingen.* Bygdemål från sydöstra delen af Vestra Göinge härad. Med 7 silhuetter af *Ernst Ljungh.* 1: 25.

Wigert, Inez, (*Ib*). *Skämt och Allvar.* Humoresker och berättelser. 2: 25.

ÖDMAN, N. P., *Ungdoms- och reseminnen.* Vers och prosa. 3:e upplagan. 2 delar à 2: 75; inb. i ett band 6: 75.

1001851100